

MÜLTECİLER HOŞGELDİLER Mİ?

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde uluslararası koruma ihtiyaç sahiplerinin ekonomik ve sosyal haklara erişimi

Ekim 2018

Mülteci Hakları Derneği (MHD) 2009 yılında, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde sığınma hakkına ilişkin eksiklik ve ihlallere karşı mücadele etmek, mültecilere yasal ve sosyal destek sağlamakta, mülteci hakları ile ilgili farkındalık arttırıcı faaliyetlerde bulunmak ve bu hakların sağlanması ile ilgili yasalarda ve uygulamada iyileştirmeler yapılması yönünde çalışmalar sürdürmek amacıyla kurulmuş bir dernektir. Zaman içinde dernek, aktivitelerini ırkçılık ve insan ticareti ile mücadele etmek yönünde geliştirmiştir

kisa

Ισότητα, Στήριξη, Αντιρατσισμός
Equality, Support, Antiracism

Eşitlik, Destek ve İrkçilik Karşıtı Hareket (KISA) 1998 yılında kuruldu ve faaliyetleri göç, sığınma, ırkçılık, ayrımcılık ve insan ticareti alanlarında odaklanmaktadır. KISA'nın vizyonu, etkileşim ve farklı kültürlerin karşılıklı saygı duyma yoluyla, herkesin dâhil olabildiği, çok kültürlü, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve ayrımcılıktan arınmış ve böylelikle eşitliğin olduğu ve ırkı, milliyeti, etnik kökeni, rengi, mezhebi veya inancı, toplumsal cinsiyet kimliği cinsel yönelimi, yaşı, engeli veya herhangi bir farklılığına

bakmaksızın, herkesin haklarına saygı duyulan bir toplumun tesis edilmesidir.

Bu rapor Avrupa Birliği tarafından Kıbrıslı Sivil Toplum İş Başında programı altında finanse edilmekte ve KISA ile ortaklık içerisinde MHD tarafından uygulanmakta olan **"İnsan Hakları Herkes İçin!"** projesinin bir parçası olarak hazırlanmış ve yayınlanmıştır. Projenin amacı ırkçılığa karşı mücadele etmek ve mültecilerin insan haklarını garanti altına almaktır. Projenin başlıca faaliyetleri arasında, sivil toplum ve karar verme yetkisi olan kurum ve kuruluşlar için sığınma, tutukluluk standartları, kötü muamele ve işkenceden koruma ile ilgili eğitimler, mültecilerin insan hakları üzerine üç tematik rapor hazırlanması, mültecilere ekonomik, sosyal ve kültürel hakları ile ilgili çalışmalar, Uluslararası İrk

Ayrımı ile Mücadele Günü'nde farkındalık arttırıcı kampanyalar, birleşik bir Kıbrıs'ta göç ve sığınma politikası üzerine panel, gönüllü yaz programları ve Kıbrıs'ın kuzey kesiminde hukuki değişiklik için savunuculuk faaliyetleri bulunmaktadır.

Yazar

Faika Deniz Paşa avukattır. Essex Üniversitesi'nde Hukuk üzerine lisans, Avrupa İşletme Hukuku ve Ekonomi üzerine yüksek lisans eğitimini gördü. Ayrıca Londra Üniversitesi'nde Mülteci Koruması ve Zorunlu Göç Çalışmaları üzerine yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2011 yılında Kıbrıs'ın kuzey kesiminde Lefkoşa Mahalli Barosu'na kaydolmaya hak kazandı. Faika Deniz Paşa, 2009 yılından beri Mülteci Hakları Derneği'nde hem gönüllü hem de profesyonel olarak çalışmalarda bulundu. 2016 yılından beri de "İnsan Hakları Herkes İçin" projesinin proje yöneticiliğini yapmaktadır.

Bu yayın, Kıbrıslı Sivil Toplum İş Başında Programı altında, Avrupa Birliği mali desteği ile, KISA ve MHD tarafından uygulanmakta olan 'İnsan Hakları Herkes İçin' Projesi kapsamında hazırlanmıştır. Bu yayının içeriğinin sorumluluğu tamamen yazarlara aittir ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin resmi görüşünü yanıtıyor olarak kabul edilemez.

I İçindekiler

Kısaltmalar Listesi	4
Terimler	5
Özet	8
Giriş	9
1. Uluslararası Mülteci Hukuku	11
2. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku	12
3. Barınma	15
a. Kullanım hakkının yasal güvenliği	17
b. Hizmet, malzeme, tesis ve altyapının kullanılabilirliği	17
c. Karşılabilirlik	17
d. Oturulabilirlik	18
e. Erişilebilirlik	19
f. İskan Yeri	19
g. Kültürel Yeterlilik	19
4. Sağlık Hakkı	21
5. Eğitim Hakkı	24
6. Çalışma Hakkı	28
7. Sosyal Yardım	31
Öneriler	33
Kaynakçalar	34

Kısaltmalar Listesi

AIHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ÇHS	Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ESKHİUS	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
MHD	Mülteci Hakları Derneği
UMSHS	Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

Terimler

İnsan Hakları: Herhangi bir ayırım yapmaksızın her bireyin itibarını ve bütünlüğünü korumak ve tanımak üzere kabul edilen evrensel standartlar. İnsan hakları, uluslararası teamül hukukunun bir kısmını oluşturmakla beraber, 'insan hakları araçları' olarak adlandırılan çeşitli ulusal, yerel ve uluslararası yasal belgeler tarafından da şart koşulmuştur. Bunların en önde geleni İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, ve Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklara Dair Uluslararası Sözleşmesi'dir.

İnsan Hakları Hukuku: İnsan haklarını koruyan ve tanıyan uluslararası teamül hukukunun, insan hakları araçlarının ve milli kanunun tümü. Mülteci hukuku ve insan hakları hukuku birbirinin tamamlayıcısıdır.

Mülteci Hukuku: Mültecilere yönelik koruma standartlarını oluşturan uluslararası teamül hukuku ve çeşitli uluslararası, bölgesel ve ulusal belgelerin tümü. Mülteci hukukunun temel taşı 1951 Sözleşmesi ve mültecilerin hukuk statüsüne ilişkin 1967 protokolüdür.

Mülteci: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve/veya ulusal mevzuat direktifinde, ulusal ya da yerel mülteci araçlar tarafından belirtilen Mülteci statüsü kriterlerine uyan birey.

Zulüm: İnsan hakları ihlallerini kapsayan, her daim olmasa da genellikle sistematik ve tekrarlayıcı unsuru olan ciddi zarar.

Haklı Nedenlere Dayanan Zulüm Korkusu: 1951 Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımının temel ögesi. Haklı nedenlere dayanan korku hem öznel unsurları (zulüm korkusu) hem de nesnel unsurları (korkunun nesnel olarak savunulabilirliği) içerir.

Belirli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet: 1951 Sözleşmesi'nde belirtilen zulüme sebep olabilecek olan beş etkenden biri. Belirli bir toplumsal grup, (zulüm görme riski olması dışında) ortak özellik paylaşan ya da toplum tarafından bir grup olarak görülen kişiler topluluğuna denir. Bu özellik genelde bireylerin doğuştan gelen, değişemeyen, ya da kişiliğin, bilincin ya da temel haklarının uygulamasına ilişkindir.

Tabiiyet: Belli bir ulus ya da ülkenin vatandaşı olma durumu.

Uluslararası Teamül Hukuku: Yaptırım gücünü bir anlaşma ya da hukuki metinler yerine devletlerin sabit ve makul uygulamalarından alan uluslararası kanunlardır. Devlet uygulamalarının uluslararası teamül hukukunun oluşumuna katkıda bulunması için devlet uygulamalarının yasal zorunlulukla yürütülmelidir.

Sınır Dışı Etme (Refoulement): Bir bireyin şiddet göreceği ya da şiddet görme riskinin olduğu bir coğrafyaya gönderilmesi. Sınır-dışı etme 'geri göndermeme ilkesini' çiğneyerek mülteci hukukuna ve uluslararası teamül hukukuna zıt düşer.

Geri Göndermeme İlkesi (Non-refoulement): Mültecilerin, devletler tarafından hayatlarının ve özgürlüklerinin tehdit edilebileceği ülkeye veya topraklara herhangi bir şekilde geri gönderilmelerini yasaklayan temel mülteci hukuku ilkesidir. Geri göndermeme (non-refoulement) ilkesi, uluslararası teamül hukukunun bir parçasıdır ve bu sebeple 1951 Sözleşmesi'ne taraf olan ve olmayan Devletlerin tümünü bağlamaktadır.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme: Mültecilerin güvenliğine dair en geniş kapsamlı çerçeveyi oluşturan sözleşmedir. Sözleşme, Temmuz 1951 yılında kabul edilip Nisan 1954'de yürürlüğe girmiştir. 1. Maddesi 1951 Sözleşmesinin kapsamını "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen vakalar" ile sınırlandırılmıştır. Bu kısıtlama Mültecilerin Hukuk, Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü doğrultusunda kaldırılmıştır. 1 Temmuz 2005'ten itibaren 1951 Sözleşmesine ve/veya 1967 Protokolüne taraf olan 145 devlet vardır.

Sığınma: Zulüm veya ciddi tehlikeden dolayı bir devletten kaçan bireyler için başka bir devlet tarafından sınırları içerisinde sağlanan korumadır. Sığınma, geri göndermeme ilkesi (*non-refoulement*), sığınma ülkesinde kalma izni, ve hümanist standartlarda muamele görme gibi öğelerden oluşur.

Sığınmacı: Uluslararası koruma arayışı içinde olan birey. Bireyselleşmiş prosedürleri olan ülkelerde, muhtemel sığınma ülkesi tarafından sığınma talebi veya başvurusu henüz nihai karara bağlanmamış kişilerdir. Sonuç olarak, her sığınmacı mülteci olarak tanımlanmayabilir, ama her mülteci her zaman ilk olarak sığınmacıdır.

Mültecilere Yönelik Uluslararası Koruma: Devletlerin ve BMMYK'nin uluslararası standartlara uygun olarak sığınmacıların temel haklarını, güvenliğini, ve saadetini koruma eylemleridir. Bu eylemlerden bazıları geri göndermeme ilkesinin uygulanmasını sağlamak, güvenliğe erişim sağlamak, adil mülteci statü belirleme yöntemleri, hümanist muamele standartları ve kalıcı çözümler yaratmaktır.

Kalıcı Çözümler: Mültecilerin buldukları durum içerisinde normal bir hayat sürdürebilmelerine imkan tanıyacak olan tatminkar ve kalıcı çözüm getiren araçların tümü. BMMYK genellikle gönüllü geri dönüş, yerel bütünleşme ve yeniden yerleştirme çözümlerini kullanır.

Gönüllü Geri Dönüş: Mültecilerin özgür iradeleriyle aldıkları karar neticesinde menşe ülkeye geri dönmeleridir. Gönüllü geri dönüş *organize* edilebilir (ör; ilgili hükümetin ve BMMYK'nin gözetiminde) veya *spontane* olarak gerçekleşebilir (ör; BMMYK ve hükümetlerin dönüş sürecine çok az katkısıyla ya da hiç katkısı olmadan mültecilerin tamamen kendi imkanları ile geri dönmesi).

Yeniden Bütünleşme: Geri dönüş yapanların hayatlarını, geçimlerini ve itibarlarını sürdürebilmek için fiziksel, sosyal, yasal ve maddi güvenliklerini yeniden kazanmalarını sağlayan ve dolayısıyla, vatandaşlarla aralarındaki gözlemlenebilen farklılıkların yok olması süreci. Yerleştirme, tercihen kalıcı çözüm olan gönüllü geri dönüş yapıldıktan sonra gerçekleşir.

Yerel Bütünleşme: Mültecilerin, ilk iltica ülkesine kalıcı olarak yerleşmelerini içeren kalıcı çözüm.

Yeniden yerleştirme: Mültecilerin sığınma başvurusu yaptıkları ülkeden onları kabul eden başka bir ülkeye transfer edilmeleri. Mülteciler genellikle çoğu durumda ya iltica hakkı edinirler ya da diğer uzun vadeli oturma haklarına sahip olurlar ve genellikle vatandaş olma fırsatına sahip olurlar. Bu nedenle yerleştirme hem kalıcı bir çözümdür hem de mültecileri korumak için bir araçtır. Aynı zamanda, uluslararası yük ve sorumluluk paylaşımının partik örneklerinden biridir.

Muamele Standartları: 1951 Mülteci Sözleşmesi'nde ve diğer uluslararası belgelerde yer alan mültecilere nasıl davranılacağına dair standartlardır. 1951 Sözleşmesi, belirli haklardan doğan çeşitli muamele standartları belirlemiştir. Bu standartlar şöyle sıralanabilir: Mültecilere yapılan muamele, benzer durumdaki yabancılara

yapılan muameleden daha kötü olamaz; en uygun muamele ise mültecilerin benzer durumda bulunan yabancı ülke vatandaşları ve ülke vatandaşları ile aynı muameleyi görmesidir; ve olabildiğince en iyi muamele yapılır.

BMMYK'nin İlgil Alanına Giren Kişiler: Genel anlamda koruma ve yardım ihtiyacı duyan herkes BMMYK'nin ilgi alanını kapsar. Bu kişiler 1951 Sözleşmesi altında, silahlı çatışma ya da ciddi olarak kamu düzenini bozan olaylar sonucunda ülkelerini terk etmeye zorlanan, geri dönen, vatansız ve bazı durumlarda ülke içerisinde yerinden edilmiş kişileri kapsar. Mülteciler dışında, BMMYK'nin ilgi alanına giren diğer kişiler üzerindeki yetkisi, Genel Kurul kararlarına dayanmaktadır.

BMMYK Tarafından Tanınan Mülteciler: Tüzük ve ilgili BM Genel Kurul kararları kapsamında, BMMYK tarafından mülteci olarak tanımlananlar. Bu durum özellikle 1951 Sözleşmesi veya 1967 Protokolüne taraf olmayan Devletlerde görülmektedir.

Çocuk: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) kapsamında "çocuk", kanunda daha düşük bir yaş belirtilmedikçe, on sekiz yaşın altındaki kişidir. 1989 tarihli Sözleşme çocuk haklarının korunmasına dair kapsamlı standartları belirler. Tüm çocukları kapsayan standartlar çerçevesinde dört yol gösterici ilkedden biri 'ayırım yapmama'dır. Bu nedenle, mülteci çocuklar da ÇHS tarafından belirlenen standartların kapsamındadır. Diğer yol gösterici ilkeler, çocukların çıkarına en iyi şekilde hizmet etme, yaşam, sağ kalma ve gelişim, ve toplumsallaşma haklarıdır.

Cinsiyet: Erkek ve kadın arasındaki biyolojik farklılıklar.

Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal ve kültürel olarak inşa edilip tanımlanmış, çeşitli kimlik, statü, görev, ve sorumluluk üzerinden kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi tanımlar. Toplumsal cinsiyet, bütün bağlamlarda görevleri, sorumlulukları, kısıtlamaları, fırsatları ve gereksinimleri incelemek için kullanılan sosyo-ekonomik bir değişkendir.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet: Belli bir toplumsal cinsiyetteki bireyleri hedef alan ya da orantısız bir biçimde etkileyen şiddet. Bazı fiili gerçek durumlarda, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mülteci tanımına dahil edilebilir.

Özet

Uluslararası mülteci hukukunda “mülteci hakları” rejiminin odağı, bu çerçevede içerisinde tanınan mülteciler olsa da, uluslararası insan hakları hukuku bundan daha kapsamlıdır. Ayrıca, mültecilere ve sığınmacılar ile ilgili yerel yasal metinler bulunmamasına karşı, çeşitli uluslararası insan hakları araçlarının yerel yasal metinlerinin bir parçası olması, Kıbrıs’ın kuzey kesimindeki mülteciler ve sığınmacılar için bu araçların önemini artırır. Bu sebepten ötürü, Kıbrıs’ın kuzey kesimindeki yerel kurumlar, mülteciler ve sığınmacıları, onurlu onurlu bir yaşam sürmelerini engelleyecek şekilde ekonomik veya sosyal haklardan yoksun bırakmamalıdır.

Bu rapor, mültecilerin ve sığınmacıların barınma, sağlık, eğitim, çalışma ve sosyal yardım haklarından ne denli faydalanmaları gerektiği ve pratikte ne denli faydalanabildiklerine açıklık getirmeye çalışır. Barınma hakkına dair, konutların karşılanabilirliği konusunda ciddi endişeler bulunmaktadır. Barınmaya dair harcamalarının toplam aylık gelirin yaklaşık üçte birini geçmemesi gerekirken, röportajlar sırasında, kira için harcadığı söylenen en yüksek gelir oranının altı kişilik bir aile tarafından yapılan %60’lık bir gelir harcaması olduğu belirlendi ve röportaj yapılan kişilerin neredeyse yarısının kira için aylık gelirlerinin üçte birinden daha fazla harcamak zorunda kaldıkları ortaya çıktı. Mültecilerin ve sığınmacıların BMMYK’ından aldıkları belgeler temelinde, pratikte Kıbrıs’ın kuzey kesimdeki sağlık hizmetlerine erişimleri sağlansa da, röportaj yapanların yaklaşık üçte ikisi hastanelerdeki aşırı kalabalıktan, dil sorunlarından ve ayrımcı muameleye maruz kalmalarından dolayı sağlık hizmetlerine erişimde zorluk çektiklerini belirttiler. Aynı şekilde, yasal metinlerde çocukların eğitime erişimini engelleyecek sınırlamalar olmasa da; okulların aşırı kalabalık olması, kayıt sırasında ebeveynlerin yaşadıkları dil sorunları, yerel kurumlar tarafından sağlanan eğitimin tamamen ücretsiz olmaması, ayrımcılık ve bu temelde maruz kaldıkları sözel ve fiziksel şiddetden ötürü ciddi sorunlar yaşadıkları ortaya çıktı. Çalışma hakkına dair de, röportaj yapan herkesin sosyal sigorta ve ihtiyat sandığı yatırımlarının yapılmadığı, yarısından fazlasının da yerel yasal metinlerde belirtilen azami çalışma saatlerinden daha fazla çalıştırıldığı, ve röportaj yapanların tümünün, gelirlerinin temel ihtiyaçlarına yetmediğini düşündükleri belirlendi. Sosyal yardıma erişime ile ilgili de en temel sorunun, “sosyal hizmetler dairesi” ve Vakıflar İdaresi’nin sunduğu hizmetlerin büyük bir çoğunluğunun Kıbrıslı Türk toplumundan olmayanlara sunulmamasından kaynaklandığı belirlendi.

Son olarak, detaylandırılan haklara saygı duyulması amacıyla bu rapor, bulgular doğrultusunda bir takım öneriler de sunmaktadır.

Giriş

Bu raporun yazılmasının amacı, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde yaşayan ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişilerin özellikle sağlık, barınma, sosyal destek, eğitim ve istihdam hakları çerçevesindeki yaşam koşulları hakkında bilgi vermektir. Bu doğrultuda bu rapor, belirtilen hakların uluslararası mülteci hukuku ve uluslararası insan hakları hukuku tarafından ne denli korunduğunu detaylandırır. Ayrıca, 30'u BMMYK'nin ilgi alanına giren ve 4'ü BMMYK tarafından tanınmış toplamda 34 katılımcı ile yapılan geniş kapsamlı, yarı yapılandırılmış röportajları baz alan bu araştırma, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde yaşayan ve uluslararası koruma ihtiyacı olan kişilerin buldukları durum içerisinde, bahsi geçen haklara olan erişilebilirliğini gözden geçirip ilk aşamada yerel 'hukukun' ve uygulamaların uluslararası standartlara ne kadar uyum sağladığını gösterir.

Araştırma, Kasım 2017 ve Haziran 2018 tarihleri arasında Kıbrıs'ın kuzey kesiminde yapıldı, sadece BMMYK tarafından kayda alınmış BMMYK'nin ilgi alanına giren kişileri ve BMMYK tarafından tanınmış mültecileri kapsadı. Bu noktada, Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki yerel kurumların henüz sığınma taleplerini işleme sorumluluğunu almadıklarından dolayı Kıbrıs'ın kuzey kesiminde bulunan uluslararası koruma ihtiyacı olanların sayısının tam olarak bilinmediğini belirtmekte fayda vardır.

Röportajlar evde ya da ortak kararlaştırılan bir mekanda gerçekleştirilip, ortalama 2 saat sürdü. Röportajlar esnasında notlar tutuldu, hemen ardına düzenlenip, kodlanıp, diğer röportajlardan gelen verilerle karşılaştırıldı. Röportaj için kişilere Mülteci Hakları Derneği'ndeki (MHD) kayıtlarından ulaşıldı.

Röportajlar, MHD'nin 'İnsan Hakları Herkes İçin Projesi' çalışanları tarafından yapıldı. Röportajlar, Arapça yapıldı eşzamanlı olarak tercüman tarafından Türkçe'ye çevirildi. Röportaj sırasında açılacak olan cinsiyete duyarlı konular dikkate alınarak bir kadın tercüman seçildi. Röportaja bütünlük ve güvenilirlik kazandırmak için tercümanın röportaj sırasında görünürlüğü sağlandı. Röportajlar tamamıyla kopyalanıp, yakından incelenip, konular üzerinden kodlandı ve bu verilerden çıkan teori üzerinden analizler yapıldı. Hakim temalar, konu türleri ve ortaya çıkan kalıplar çalışıldı.

Ayrıca, güvenilirliklerinin onaylanması üzerine, ikincil kaynak olarak evrensel, bölgesel ve yerel yasal araçlar, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde bulunan mültecileri kapsayan ilkeler, ve bağlantılı organizasyonların raporları ve istatistikleri üzerine masa başı araştırmaları da yapıldı.

Hedef grubun, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde bulunan en hassas ve marjinalleştirilmiş topluluklardan biri olmasından dolayı katılımcılar, istenmedik ve yanlış yere umut besleyici bir durumla karşılaşmamaları için araştırmanın amacından ve hayatlarına herhangi bir değişiklik yapmayacağına, içinde buldukları kötü durumu ve anonimliklerini etkilemeyeceğine dair bilgilendirildiler. Bu nedenle, katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alındı; tüm katılımcılara röportajın başında ve sonunda imzalanmak üzere İngilizce ve Arapça onam formu sunuldu; bu formlar röportaj verenlere okunduktan sonra istekleri üzerine verdikleri cevapları değiştirme imkanı sundu. Röportaj verenlerin cevapları içerisinde onları ele veren kişisel bilgilerin hepsi anonimliklerini korumak adına değiştirilmiştir.

Buna ek olarak, röportajları gerçekleştirilmeden önce, röportaj sırasında olası bir psikolojik ya da duygusal travmanın uyarılması durumunda katılımcıların yönlendirilebileceği uygun ve mevcut danışmanlık hizmetlerinin bilgileri

toplanıldı. Buna gereksinim duyulmadı.

Çoğu nitel araştırma ile olduğu gibi, bulguların genelleştirilebilirliğinin kısıtlı olduğunu belirtmek gerekir. Bu araştırma, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde bulunan uluslararası koruma ihtiyacı olan insanların temsili örneğini oluşturmaz ve oluşturması da beklenemez. Dolayısıyla, bu araştırmanın hedefi uluslararası bir kurum ve/veya yerel bir sivil toplum örgütüne kayıtlı belirli grupların deneyimlerini incelemektir. Temsili örneğin küçüklüğu araştırmayı her ne kadar sınırlasa da, röportajlar sırasında ortaya çıkan kalıpların benzerliği ve aynı grup içerisinden çıkan çeşitli deneyimlerle daha büyük bir kitlenin deneyimlerini görebilmenin mümkün olduğunu gösterir.

1. Uluslararası Mülteci Hukuku

“Ülkemden savaştan dolayı, çocuklarımın güvende olacağından emin olmak için kaçtım.” (41 yaşında, kadın, Suriyeli)

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi,¹ mültecilere iltica ülkesi içerisinde geniş kapsamlı haklar sağlar. Bu haklara maaşlı istihdam, barınma, devlet tarafından sağlanan eğitim, kamu yardımı ve sosyal sigorta gibi ekonomik ve sosyal haklar da dahildir.² Dahası, istihdam konusunda mültecilere ‘en çok kayırılan ülke’ yaklaşımı sunulmalıdır ve mültecilere barınma ve (ilk öğrenim dışında kalan) eğitim alanında genel olarak, diğer yabancılarla olduğu gibi, aynı muamele gösterilmelidir.³ Devlet tarafından sağlanan eğitime erişim hakkı dışında kalan bu hakların sadece ülkede ‘yasal olarak kalan’ mülteciler için geçerli olduğunu belirtmek gerekir; yani, salt bulunan veya yasal olarak bulunanlar değil, “ikamet ve kalıcı koruma anlamında iltica hakkından faydalananları” kapsar.⁴

Bu rapor, Kıbrıs’ın kuzey kesiminde cezalandırma ya da sınır dışı edilme ile karşı karşıya olanların durumunu değil de Kıbrıs’ın kuzey kesimine yerel kurallara uygun bir şekilde giriş yapan ve dolayısıyla yerel sivil toplum örgütlerine ve BMMYK temsiline erişimi olan kişilerin durumlarını kapsamakta olsa da, Mülteci Sözleşmesinin 31. Maddesinin rapor konusuna dair alakalı olabileceğini not etmek önemlidir. Bu madde, mültecilerin cezalandırılmasını aşağıdaki gibi engeller:

“Taraflar Devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, madde 1’de gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir.”

Bir ülkeye düzensiz bir şekilde giriş yapmak zorunda kalanların, bu temelde ekonomik ve sosyal haklara erişimlerinin reddedilmesi cezalandırma anlamına gelebilmekte, böylelikle de 31. Madde’nin ihlalini teşkil edebilmektedir.⁵

1 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (28 Temmuz 1951’de kabul edilip, 22 Nisan 1954’de yürürlüğe girmiş) 189 UNTS 137, [bundan sonra “Mülteci Sözleşmesi”].

2 Sırasıyla madde 17, 21, 22, 23 ve 24.

3 Guy S. Goodwin-Gill ve Jane McAdam. *The Refugee in International Law* (3. edn., Oxford University Press 2006), s. 298-9.

4 *ibid.*, s. 308.

5 Ryszard Cholewinski ‘Enforced Destitution of Asylum Seekers in the United Kingdom: The Denial of Fundamental Human Rights’ *International Journal of Refugee Law*, 10(3) (1998), s. 462-98.

2. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku

“Savaştan önce, ülkemde kendimi çok değerli hissediyordum. Burada, kendimi insan gibi hissetmiyorum. Kıbrıs’ta yeni bir hayat başlatmak her bakımdan çok zordu.”
(27 yaşında, kadın, Suriyeli)

Mülteci Sözleşmesi’nde yer alan mülteci odaklı haklar rejimini aşan uluslararası insan hakları araçları, uluslararası koruma ihtiyacı sahipleri adına daha güçlü iddialar yapma konusunda yardımcı olabilmektedirler.⁶

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi⁷ ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi⁸ gibi uluslararası insan hakları araçları, birkaç istisna dışında, hem vatandaşlar hem de yabancılar için geçerlidir. Bu nedenle, uluslararası koruma ihtiyacı sahiplerini de kapsar.

Bu araçların içerdiği ayrımcılık yasağı maddeleri, ilgili devletleri bu hakları sınırları içerisindeki herkese ayırım yapmadan sağlamalarını zorunlu kılar. İnsan Hakları Komitesi⁹ bunu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“Sözleşme’de yer alan haklar karşılık, uyruklu veya vatansızlık durumları dikkate alınmadan herkese tanınmalıdır.”

Bu nedenle genel kural, Sözleşme’deki her bir hakkın, herhangi bir ayırım gözetilmeden hem vatandaşlar hem de yabancılar için sağlanmasıdır. Yabancılar, Sözleşme ile güvence altına alınan haklar açısından 2. Maddede düzenlenen ayrımcılık gözetme yasağından yararlanmalıdır. Ayrımcılık yasağı, hem yurttaşlar hem de yabancılar için geçerlidir.”¹⁰

Ek olarak, UMSHS’nin 26. Maddesi’nde bulunan eşitlik maddesi sadece UMSHS’de yer alan haklarla sınırlandırılmış değildir. Dolayısıyla, ekonomik ve sosyal haklar dahil, UMSHS tarafından kapsamı dışındaki haklarla ilgili de ayrımcılık durumlarında geçerlidir. Komite, varolan sosyal önlemlerin ayrımcılık teşkil etmeyecek bir şekilde uygulanması gerektiğini defalarca belirtmiştir.¹¹ Bu madde aynı zamanda vatandaş olmayanlara sosyo-ekonomik alanda güvence sağlamaktadır.¹²

6 Ryszard Cholewinski ‘Economic and Social Rights of Refugees and Asylum-seekers in Europe’ Georgetown Immigration Law Journal 14 (2000), s. 712.

7 Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (16 Aralık 1966’da kabul edilip, 23 Mart 1976’da yürürlüğe girdi) 999 UNTS 171, [bundan böyle: “UMSHS”].

8 Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerinin Korunmasına Dair Sözleşme, 11 ve 14 numaralı Protokoller tarafından düzeltildiği gibi (4 Kasım 1950’de kabul edilip, 3 Eylül 1953’de yürürlüğe girdi) ETS 5, [bundan böyle “AİHS”].

9 UMSHS’nin 40(4) Maddesi altında, UMSHS’nin gözetimini ve uygulanmasını sağlayan ve Genel Yorum üretebilen kurum. Bu yorumlar yasal olarak bağlayıcı olmasalar da, UMSHS’nin hükümlerinin yorumlanmasında otoriteleri vardır.

10 BM İnsan Hakları Komitesi, ‘Genel Yorum No. 15: Sözleşme Çerçevesinde Yabancıların Durumu’ (11 Nisan 1986) BM Dök. A/41/40, Ek VI, para. 1 ve 2.

11 Bkz. Broeks v. Hollanda, BM Dök. CCPR/C/29/D/172/1984 (9 Nisan 1987); Canning v. Hollanda, BM Dök. CCPR/C/29/D/180/1994 (1987); Zwaan-de Vries v. Hollanda, BM Dök. CCPR/C/29/D/182/1984 (1987); BM İnsan Hakları Komitesi, ‘Genel Yorum No. 18: Ayrımcılık Yapmama’ (10 Kasım 1989) BM Dök. A/45/40, Ek VI, Bölüm A, para. 12.

12 İbrahim Gueye et al. v. Fransa, BM Dök. CCPR/C/35/D/196/1985 (1989): Bu davada milliyet temelinde emekli maaşı arasındaki farkları inceledi ve 26. Madde’de Komite, ‘milliyetin’ ucu açık gerekçe olan ‘diğer statü’ kapsamında olduğuna karar verdi.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ESKHİUS)¹³ herkesi kapsayan bir dille kaleme alınmıştır. ESKHİUS,¹⁴ uluslararası koruma ihtiyacı sahipleri de dahil, vatandaş olmayanların ayrımcı muameleye maruz kalmalarının ESKHİUS'un ilgi alanına girdiği aşağıdaki gibi belirtmiştir.¹⁵

“Sözleşme, yasal statülerine ve geçerli belgelere sahip olup olmamalarına bakılmaksızın, mülteciler, sığınmacılar, vatanlı kişiler, göçmen işçiler ve uluslararası insan ticareti mağdurları gibi ülke vatandaşı olmayan kişiler de dahil olmak üzere, herkes için geçerlidir.”¹⁶

Dahası Komite, ESKHİUS'nde bulunan haklardan, en azından asgari bir düzeyde faydalanılmasının garanti altına alınması gerektiğinin de altını çizer:

“Komite, her bir hakkın en azından asgari gereklilik düzeyinde gerçekleştirilmesini güvence altına almanın tüm taraf Devletlerin asgari düzeyde çekirdek bir yükümlülüğü olduğu görüşündedir. Bu suretle, örneğin, önemli sayıda bireyin temel yiyecek maddelerinden, birincil sağlık hizmetlerinden, konut ve barınmadan ya da en temel eğitim biçimlerinden yoksun olduğu bir taraf Devlet ilk bakışta (prima facie) Sözleşme altındaki yükümlülüklerini yerine getirememektedir. Sözleşme, asgari düzeyde çekirdek bir yükümlülüğü içerecek şekilde okunmadığında, varlık nedeninden (raison d'être) büyük ölçüde yoksun kalacaktır. Aynı şekilde, bir Devletin asgari düzeydeki çekirdek yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğine yönelik değerlendirme, ilgili ülkedeki kaynak yetersizliklerini göz önünde bulundurmalıdır. 2. Maddenin 1. Paragrafı her bir taraf Devleti “mevcut kaynakları ölçüsünde” gerekli girişimlerde bulunmaya yükümlü kılmaktadır. Bir taraf Devletin asgari düzeydeki çekirdek yükümlülüklerini yerine getirememesini mevcut kaynakların yetersizliğine bağlayabilmesi için, o Devletin yetki alanı dahilindeki tüm kaynakları asgari düzeydeki yükümlülükleri yerine getirmek amacıyla kullanmak için her türlü çabayı gösterdiğini göstermesi gerekmektedir.”¹⁷

Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki yönetim her ne kadar da, mülteciler ve sığınmacılar dahil, 'vatandaş' olmayanların sosyal haklarını garanti altına almak için yeterli kaynaklarının olmadığını savunsalar da, ESKHİUS'ni iç hukuklarının parçası haline getirdiklerinden mütevellit, uluslararası toplum nezdinde gerekli kaynakların teminine dair gerekli girişimlerde bulunma yükümlülükleri bulunmaktadır. Sözleşmenin 2. Maddesi 1. Paragrafında bulunan “mevcut kaynakları ölçüsünde” ibaresi Sözleşme taslağını hazırlayanlar tarafından hem bir Devlet bünyesi dahilindeki kaynakları hem de uluslararası işbirliği ve yardımla uluslararası topluluktan gelen kaynakları kastetmek üzere kullanılmıştır.¹⁸

Diğer taraftan, uluslararası insan hakları araçlarında sözü geçen ayırım yapmama ilkesi, vatandaşlar ve vatandaş ol-

13 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (16 Aralık 1966'da kabul edilip, 3 Ocak 1976'da yürürlüğe girdi) 993 UNTS 3 [bundan böyle: “ESKHİUS”].

14 ESKHİUS'un işleyişini gözellemlenmekle sorumlu kurum.

15 Bkz. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Sonuçlandırıcı gözlemler: Belçika (31 Mayıs 1994) BM Dök. E/C.12/1994/7, para. 14.

16 BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, ‘Genel yorum No. 20: Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar bağlamında ayırım yapılmaması’ (2 Temmuz 2009) BM Dök. E/C.12/CC/20.

17 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, ‘Genel Yorum No. 3: Taraf Devletlerin Sorumlulukları Üzerine’ (14 Aralık 1990) BM Dök. E/1991/23, para. 10.

18 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, ‘Genel Yorum No. 3: Taraf Devletlerin Sorumlulukları Üzerine’ (14 Aralık 1990) BM Dök. E/1991/23, para. 12.

mayanlar arasındaki bütün farklılıkların göz ardı edileceği anlamına gelmemektedir. AİHS farklı insan toplulukları arasındaki farklılıkların tanınmasına ancak kanunla gösterilmişse, meşru ve haklı bir gerekçeye sahipse ve alınan tedbir amacı aşmıyorsa izin verir.¹⁹ ESKHİUS'ne göre, bu farklılıklar bağlamında yapılan farklı muamelenin makul ve objektif kriterlere dayalı ve meşru bir amaç için olması gerekir.²⁰

19 "Belçika'da eğitimde dillerin nasıl kullanılması gerektiği üzerine olan yasaların bazı bölümleri hakkında" dava v. Belçika (Merits) (App. No. 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64) (1968) 1 EHRR 241.

20 Bkz Zwaan-de Vries v. Hollanda, BM Dök. CCPR/C/29/D/182/1984 (1987), para. 13; BM İnsan Hakları Komitesi, 'Genel Yorum No. 18: Ayrım Yapmama' (10 Kasım 1989) BM Dök. A/45/40, para. 13.

3. Barınma

“Kıbrıs’ın kuzey kesimine ilk vardığımda, evim yoktu. Çalışmaya başlayıp kendi evimi tutabilene kadar, bir ay boyunca orada burada arkadaşlarımda kaldım.”
(28 yaşında, erkek, Suriyeli)

Barınma haklarının insan hakları alanında, insan onurunu ve refahını garanti altına almak için gerekli olduğu çok uzun yıllardır savunulmaktadır.²¹ Genel olarak barınma hakları, insan haklarının tümünün gerçekleşmesinde hayati önem taşıdığı için önemli insan hakları araçlarında bulunur.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin²² 25. Maddesi’ne göre:

“Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlığı ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.”

ESKHIUS, 11(1) Maddesi’nde, barınma hakları üzerine varolan en önde gelen uluslararası hukuk beyanlarından birini şart koyar:

“Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler, herkesin, yeterli beslenme, giyim ve konut da dahil olmak üzere, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma ve yaşam koşullarını sürekli geliştirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf Devletler bu hususta hür rızaya dayalı uluslararası işbirliğinin temel önemini kabul ederek, bu hakkın gerçekleşmesini güvence altına almak için uygun tedbirler alacaklardır.”

Kıbrıs’ın kuzey kesimindeki yerel kurumların kendilerini tek tarafı bağladıkları diğer uluslararası insan hakları araçları da barınma hakkına dair hükümler içermektedir. Bunlar:

- Her türlü İrk Ayrımcılığının Tasfiyesine İlişkin Uluslararası Sözleşme²³
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi²⁴
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme²⁵

Röportaj yapılan 34 kişiden 7’si Kıbrıs’ta kaldıkları süre içerisinde bir noktada evsiz kaldıklarını belirtti. Evsiz kaldıkları süre, bir hafta ve iki buçuk ay arasındaydı. Hepsi, evsizlik süresince Kıbrıs’taki arkadaşlarının ya da akrabalarının yanında kaldıklarını söylediler. Evsiz kalanlardan dördü kadın, ve bu dört kadından ikisi bekar anne,

21 Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ‘Barınma Haklarının Gözetlenmesi’ (UN-HABITAT & OHCHR, 2014), s. 2.

22 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (10 Aralık 1948’de yürürlüğe girdi) 217 A (III) [bundan böyle « İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”].

23 Her Türlü İrk Ayrımcılığının Tasfiyesine İlişkin Uluslararası Sözleşme (26 Ekim 1966’da kabul edilip, 4 Ocak 1969’da yürürlüğe girdi) UNTS 660 [bundan böyle “HTIATIUS”].

24 Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (18 Aralık 1979’da kabul edilip, 3 Eylül 1981’de yürürlüğe girdi) UNTS 13 [bundan böyle «KKHTAÖS»].

25 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (20 Kasım 1989’da kabul edilip, 2 Eylül 1990’da yürürlüğe girdi) 1577 UNTS 3 [bundan böyle “ÇHS”].

biri de çocuktu.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi yeterli konut hakkını Genel Yorum 4’de tanımlar.²⁶ Komite, yeterli konut hakkının sadece bir insanın başının üstündeki çatı olması gibi yetersiz bir yorumla algılanmaması gerektiğini ve barınma hakkının aynı zamanda bir insanın güvenli, barış içinde, ve insanlık onuru sahip olarak yaşama hakkını da içerecek şekilde, bütünlüklü olarak kavranması gerektiğini vurgular.²⁷

Komitenin belirttiği üzere:

“Bu, en az iki nedenden ötürü uygundur. İlk, konut hakkı diğer insan haklarına ve Sözleşme’nin üzerine kurulduğu temel ilkelere bütünüyle bağlıdır. Sözleşme’deki hakların temeli olduğu söylenen “insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları insanlık onuru”, “konut” teriminin diğer başka pek çok önemli düşüncenin, özellikle de konut hakkının gelir düzeyi veya ekonomik kaynaklara erişim düzeyine bakılmaksızın herkes için güvence altına alınması gerektiğinin, dikkate alınarak yorumlanmasını gerektirmektedir. İkinci olarak, Sözleşme’nin 11. Maddesinin 1. Paragrafında bu terime yapılan atıf sadece konuta değil, yeterli konut hakkına bağlı olarak okunmalıdır. Gerek İnsan Yerleşimleri Komisyonu, gerekse 2000 Yılı için Küresel Barınma Stratejisinin belirttiği üzere “yeterli konut... yeterli mahremiyet, yeterli mekan, yeterli güvenlik; yeterli ısıtma, aydınlatma ve havalandırma, su, atık su ve katı atık yönetimi gibi temel altyapı hizmetleri açısından yeterli ve erişilebilir konum, ve bütün bunların uygun fiyatla edinilebilmesi demektir.”²⁸

Komite, Genel Yorum içerisinde, yeterli konut hakkı için özellikle önemli olan ‘yeterlilik’ kavramını daha ayrıntılı bir şekilde tanımlamaya şöyle devam eder:

“yeterlilik kavramının, belirli bir barınak biçiminin Sözleşmenin amacına uygun olacak şekilde “yeterli konut” olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine karar vermede göz önünde bulundurulması gereken birtakım etmenlerin önemini belirtmesi açısından konut hakkı bağlamında özel bir öneme sahip olduğu söylenebilir.”²⁹

Bu maksatla Komite, konaklama çeşitlerinin ‘yeterli konut’ olduklarını belirlemek için” yedi temel kriter tanımlanmıştır:³⁰

- kullanım hakkının yasal güvenliği;
- hizmet, malzeme, tesis ve altyapının kullanılabilirliği;
- karşılanabilirlik;
- oturulabilirlik;
- erişilebilirlik;

26 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, ‘Genel Yorum No. 4: Yeterli Konut Hakkı’ (13 Aralık 1991) BM Dök. E/1992/23.

27 ibid.

28 ibid, para 7.

29 ibid, para. 8.

30 ibid, para. 8.

- iskan yeri;
- kültürel yeterlilik.

a. Kullanım hakkının yasal güvenliği

İnsanlık onuru ve barınma hakkını ihlal etmemek için, bir insanın evi için uzun vadeli güvenceye ihtiyacı vardır; bu nedenle, bu gibi anlaşmaların, sebepsiz zorlu tahliye veya mülkiyete el koymaya karşı önlem olarak, bu tür anlaşmaların yasal çerçeve veya hukuki rejim tarafından yönetilmesi gerekmektedir.³¹ Kullanım hakkının yasal güvenliği, istisnai durumlar ve/veya kararlaştırılmış bir yasal prosedür dışında, bireyin veya aile gibi bir grubun istemleri dışında arazilerinden veya konutlarından ihraç edilmelerine karşı korunması durumunda olur. Kiralık konut, ev sahipliği, koşullu mülkiyet, konut kooperatifi, kiralık kamusal konut ve tüm sakinlere uygulanan yasal koruma koruyucu yasalarla beraber tüm sakinler için geçerli olup, güvenceli barınma çeşitleri olarak görülebilir.³² Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki yasal çerçevede böylesi bir koruma mevcuttur ve uygulamada da röportaj verenlerden hiçbiri sebepsiz zorlu tahliye veya mülkiyete el koyma gibi bir muameleyle karşı karşıya kalmadıklarını belirtmişlerdir.

b. Hizmet, malzeme, tesis ve altyapının kullanılabilirliği

Bir konutun yeterli olarak nitelendirilebilmesi için sağlık, güvenlik, konfor, ve beslenme açısından asli öneme sahip belirli olanaklara sahip olmalıdır; bu da temiz ve "güvenli içme suyuna, yemek pişirmek, ısıtma ve aydınlatma için gerekli enerjiye, temizlik ve yıka(n)ma donanımına, gıda depolama araçlarına, çöp toplama sistemine, atık su ve katı atık sistemine ve acil yardım hizmetlerine sürdürülebilir erişime sahip olmaları"ni gerektirir."³³

Röportaj verenlerden dördü, tuvaletin ve duşun, kaldıkları ana binanın dışındaki bahçede olduklarını belirtti. Bu dört kişiden ikisi erkek, biri yaşlı olmak üzere diğer ikisi de kadındı. İki kişi tuvaletin olduğunu fakat duşların olmadığını belirtti; bunu belirtenlerden biri, kocasıyla ve dört çocuğuyla yaşayan bir kadın, diğeryse kadının çocuklarından biriydi.

Bu rapor için röportaj veren herkes evlerinde elektrik ve su bağlantılarının olduğunu belirtti. Çeşme suyu, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde ve özellikle şehirlerinde içmeye elverişli değildir. Buna rağmen, iki kişi (%11) çeşmeden su içtiklerini belirtti; biri kocası ve dört çocuğuyla yaşayan bir kadın, diğeri de kadının çocuklarından biriydi. Şişe su satın aldıklarını belirten onsekiz kişiden (%53) ikisi yakın zamanda çeşme suyundan şişe suyuna geçtiklerini söyledi. oniki kişi (%35) içme suyu elde edebilmek için su-arıtma aletleri kullandıklarını ve iki kişi (%11) de bazen şişe su satın aldıklarını ve bazen de su-arıtma aletleri kullandıklarını belirtti.

c. Karşılabilirlik

Barınma ile ilgili bireysel ve ev halkı için yapılan mali harcamaların kamu hizmetleri, en azından yiyecek, giyecek, ulaşım ve sağlık hizmetleri gibi diğer temel ihtiyaçların elde edilmesini ve karşılanmasını tehlikeye atmayacak ve

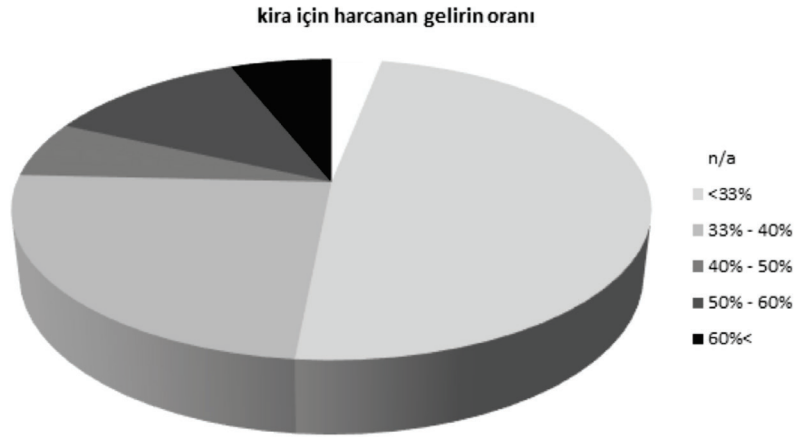
31 Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği 'Barınma Haklarının Gözetlenmesi' (UN-HABITAT & OHCHR, 2014), s. 13.

32 ibid.

33 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 4: Yeterli Konut Hakkı' (13 Aralık 1991) BM Dök. E/1992/23, para. 8.

bunlardan fedakarlık yapmayı gerektirmeyecek miktarda olması gerekir.³⁴ Genel olarak, aylık ortalama barınmaya dair harcamalarının toplam aylık gelirin yaklaşık üçte birini geçmemesi gerekir.³⁵

Röportaj veren herkes kiracı olduklarını belirtti. Bir kişi, kahvehane olan iş yerinde konakladığını söyledi. Röportajlar sırasında, kiraya için harcadığı söylenen en yüksek gelir oranı altı kişilik bir aile tarafından yapılan %60'lık bir gelir harcamasıydı. Röportaj verenler arasından onbeş kişi (%44), kira için aylık gelirlerinin üçte birinden daha fazla para harcadıklarını belirtti. Adanın kuzey kesiminde, mülteciler için düşük maliyetli ya da devlet destekli konut sağlama gibi bir politika mevcut değildir. 2017'de, MHD ailelerin birine, faaliyetleri arasında yoksul ailelere ücretsiz veya ucuza kalacak ev tahsis edilmesi de bulunan Kıbrıs Vakıflar İdaresi - Evkaf'a başvuruları doğrultusunda destek sağladı. Fakat başvuruları, 'vatandaş' olmamaları gerekçesiyle kabul edilmedi.

d. Oturulabilirlik

Oturulabilirlik kriterinin yeterli kılınması için ev sakinlerinin sağlıkları ve konforlarını olumsuz etkilemeyecek şekilde yeterli yaşam alanının sağlanması, soğuk, rutubet, sıcak, yağmur, rüzgar veya sağlığa yönelik diğer tehditlere, yapısal tehlikelere ve hastalık taşıyıcı unsurlara karşı koruyabilmesi bakımından da oturulacak halde olması gerekmektedir.³⁶

Röportaj yapılan otuzdört kişi arasında, altışar kişiden (iki yetişkin, üç çocuk, bir de bebekten) oluşan iki ailenin tek yatak odalı evlerde yaşadıkları, üç genç yetişkin, bir yaşlı kadın, bir de bebekten oluşan bir diğer ailenin de iki yatak odalı bir evde yaşadıkları tespit edilmiştir.

34 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 4: Yeterli Konut Hakkı' (13 Aralık 1991) BM Dök. E/1992/23, para. 8; Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği 'Barınma Haklarının Gözetlenmesi' (UN-HABITAT & OHCHR, 2014), s. 13.

35 Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği 'Barınma Haklarının Gözetlenmesi' (UN-HABITAT & OHCHR, 2014), s. 13.

36 BM Ekonomik Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 4: Yeterli Konut Hakkı' (13 Aralık 1991) BM Dök. E/1992/23, para. 8; Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği 'Barınma Haklarının Gözetlenmesi' (UN-HABITAT & OHCHR, 2014), s. 13.

e. Erişilebilirlik

Yeterli konut, buna hakkı olan kişiler tarafından erişilebilir veya kolaylıkla elde edilebilir olması lazımdır.³⁷ Bu demektir ki, dezavantajlı grupların yeterli konut imkanlarına tam ve sürdürülebilir erişimi için düzenleme yapılması gereklidir.³⁸ Yaşlılar, çocuklar, bedensel engelliler, ölüm döşesindeki hastalar, HIV taşıyan kişiler, kalıcı hastalığı olanlar, akıl hastalığı olanlar, doğal afet mağdurları, felakete uğramaya eğilimli bölgelerde yaşayan kişiler ve diğerleri gibi dezavantajlı grupları, ayrıcalıklı muameleye tabi tutmak ve konutla ilgili yasalar ve politikalar çerçevesinde özel ihtiyaçlarını dikkate alacak şekilde düzenlemek gereklidir.³⁹

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde, mültecilerin barınma hakları üzerine ne bir yasal düzenleme ne de uygulama vardır. Röportaj veren bir engelli, bir kalıcı tıbbi sorunları olan birey, ve bir yaşlı, barınma ihtiyaçları doğrultusunda, MHD'nin (mümkün olabildiğince) yaptığı düzensiz para yardımı dışında, yerel kurumlardan hiçbir yardım görmediklerini belirttiler.

f. İskan Yeri

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne göre yeterli konut, iş imkanlarına, sağlık hizmetlerine, okullara, çocuk bakımı merkezlerine, ve diğer sosyal hizmetlere erişime imkan verecek bir konumda olmalıdır.⁴⁰ Bu durum hem büyük şehirler hem de işyerine gidip gelmenin geçici ve mali giderinin yoksul hane halkının bütçesi üzerinde ağır baskılar oluşturduğu kırsal kesimler için geçerlidir.⁴¹ Aynı şekilde, konutların kirliliği bölgelerde ya da yakın bir dönemde sakinlerinin sağlık hakkını tehlikeye atacak şekilde kirlilik sorununa yol açacak kaynaklara yakın yerlerde inşa edilmemesi gerekmektedir.⁴² Bu doğrultuda konutların, çöplük ve benzeri tehlikeli tesisler dahil, çevresel tehlikelere yakın bir yere inşa edilmemesi gerekir.

Röportaj verenlerin tümü, evlerine en yakın hastanenin 10 ile 30 dakikalık bir araba yolculuğu uzaklığında olduğunu belirtti. Bir hane dışında röportaj yapanların veya aile fertlerinin gittikleri okul, 5 ile 30 dakikalık bir yürüyüş uzaklığındaydı. Bir hanenin ihtiyaçlarına göre özel eğitim imkanları sunan en yakın okul 30 dakikalık bir araba yolculuğu uzaklığındaydı. İşyerlerine bakacak olursak, röportaj verenlerin %94'ü kendilerinin ya da aile fertlerinin işyerlerinin arabayla en fazla 20 dakikalık bir araba yolculuğu kadar olduğunu belirtti. Geriye kalanlarsa işyerlerine gidebilmek için arabayla ortalama bir saat yolculuk yaptıklarını söylediler.

g. Kültürel Yeterlilik

Konaklamanın bireylerin ve toplulukların hayatlarında önemli bir yeri vardır. Bu nedenle, kültürel olarak yeterli olması gerekir. Bu demektir ki, "konutların inşa edilme biçimi, kullanılan inşaat malzemeleri ve bunları destekleyen politikalar, konutta kültürel kimlik ve çeşitliliği ifade etmeye uygun bir şekilde olanak vermelidir".⁴³ Bu kriteri sağla-

37 ibid.

38 BM Ekonomik Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 4: Yeterli Konut Hakkı' (13 Aralık 1991) BM Dök. E/1992/23, para. 8

39 ibid.

40 BM Ekonomik Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 4: Yeterli Konut Hakkı' (13 Aralık 1991) BM Dök. E/1992/23, para. 8.

41 ibid.

42 ibid.

43 BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 4: Yeterli Konut Hakkı' (13 Aralık 1991) BM Dök. E/1992/23, para. 8.

mak için barınma politikaları geliştirirken yerel toplumun, özellikle de azınlıkta olan ırk ve etnik grupların, katkısını da garantileyecek yerel yasaların bulunması gereklidir.⁴⁴ Yerel yasal belgelerde, her ne kadar da çevre ve imarla ilgili konularda, idari işlem yapılmadan önce, ilgili bölgede ikamet eden özel kişilerin tamamına açık danışma toplantısı düzenleme zorunluluğunu içerse de,⁴⁵ uygulamaya gelince, davetlerin ve toplantıların sadece Türkçe yapılması, Türkçe konuşamayan kesimleri bu süreçten dışlamaktadır. Yine de, röportaj sırasında konutların, uluslararası koruma gereksinimi olan bireylerin kültürel gereksinimleriyle tutarsız oluşu röportaj sırasında bahsedilmedi.

44 Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği 'Barınma Haklarının Gözetlenmesi' (UN-HABITAT & OHCHR, 2014), s. 34.

45 "iyi idare yasası, no. 27/2013", Madde 11.

4. Sağlık Hakkı

“Çok iyi Türkçe konuşamıyorum. Çocuğum hastalanınca, onu hastaneye götürdüm. Orada bir çocuk doktoru bana ‘burası Arap ülkesi değil’ dedi ve yanımda tercümanıyla gelmem gerektiğini söyledi. Ertesi gün, bir arkadaşımdan gelip benim için çeviri yapmasını rica ettim. Doktorun odasına girdiğimizde doktor bana ve arkadaşıma muayene odasında kalabalık yarattığımızı söyleyerek bağırdı.”
(30 yaşında, kadın, Suriyeli)

ESKHİUS’un 12(1) Maddesi “Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler, herkesin, mümkün olan en yüksek fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkını tanır”. Savunulan şudur:

“Sağlık hakkı konsepti sağlık hizmetlerinin ve sağlık durumunun sosyal ve etik yönlerinin altını çizer. Sağlık konularına hak temelli yaklaşım insanlık onuru ve ayrımcılık yasağı gibi temel insan hakları prensiplerine dayalı olmalıdır.”⁴⁶

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi aşağıdakileri sağlık hakkının esaslı ve birbirlerine bağlı unsurları olarak listeler:⁴⁷

“a) Mevcudiyet: Genel sağlık ve sağlık bakım tesislerinin, sağlıkla ilgili mal ve hizmetlerin ve ayrıca programların işleyişinin, Taraf Devletin sınırları içerisinde mevcut olması gerekir. . .

(b) Erişilebilirlik: Sağlık tesisleri, mal ve hizmetlerinin Taraf Devletlerin yargı yetkisi dahilinde, ayrımcılık olmaksızın herkesin erişimine açık olması gerekmektedir. Erişilebilirliğin birbiriyle kesişen dört boyutu bulunmaktadır:

(i) Ayrımcılık olmaması: sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri yasaklanmış alanların hiçbirine dayalı ayrımcılık olmadan herkesin erişimine, ve özellikle de genel nüfusun en savunmasız veya dışına itilmiş kesimlerine hem hukuken hem fiilen açık olmalıdır.

(ii) Fiziksel erişim: sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri toplumun tüm kesimlerinin, ve özellikle de etnik azınlıklar ve yerel halklar, kadınlar, çocuklar, ergenler, yaşlılar, engelli kişiler ve HIV/AIDS’li kişiler gibi genel nüfusun en savunmasız veya dışına itilmiş kesimlerinin güvenli fiziksel erişimine açık olmalıdır. Erişilebilirlik, ayrıca, sağlık hizmetlerinin ve güvenli ve içilebilir su kaynakları ve yeterli sağlık koruma koşulları gibi sağlığın belirleyici etmenlerinin kırsal kesimlerde yaşayan kişiler dahil herkesin erişimine açık olması anlamına gelmektedir. Erişilebilirlik, ayrıca fiziksel engelliler için binalara kolay erişilebilirlik sağlamayı da kapsar.

(iii) Ekonomik erişim (karşılabilirlik): sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri herkesin ekonomik olarak karşılayabileceği şekilde olmalıdır. Sağlık bakım hizmetlerinin ve ayrıca sağlığın belirleyici etmenlerinin ücretlendirilmesi denklik ilkesine dayanmalı, ve böylelikle, kamu veya özel olsun bu

46 Virginia A Lear, ‘Justiciability and Beyond: Complaint Procedures and the Right to Health’, Review of the International Commission of Jurists No. 55 (Özel Sayı: Economic, Social and Cultural Rights and the Role of Lawyers, Bangalor Konferansı, Hindistan, (1995) s.105, s. 109.

47 BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, ‘Genel Yorum No. 14: Mümkün Olan En Yüksek Seviyedeki Sağlık Standartlarına Sahip Olma Hakkı’ (11 Ağustos 2000) BM Dök. E/C.12/2000/4.

hizmetlerin, toplumsal olarak dezavantajlı gruplar da dahil herkes tarafından karşılanabilir olması güvence altına alınmalıdır. Denklik ilkesi ise, daha yoksul hane halklarının, daha zengin hane halklarına kıyasla oransız bir şekilde sağlık harcamalarının yükü altına girmemelerini gerekli kılmaktadır.

(iv) Bilgiye erişim: sağlıkla ilgili konularda, bilgi ve fikir isteme, alma ve verme haklarını içerir. Ancak, bilgiye erişebilirlik, mahremiyetin söz konusu olduğu kişisel sağlık verilerine sahip olma hakkını ihlal etmemelidir.

(c) Kabul edilebilirlik: tüm sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri tıp etiğine saygılı ve kültürel açıdan uygun olmalıdır; yani bireylerin, azınlıkların, halk ve toplulukların kültürlerine saygılı, toplumsal cinsiyete ve yaşam döngüsünün gerekliliklerine duyarlı olmalı, ve ayrıca mahremiyete saygı duyacak ve ilgili kişilerin sağlık durumunu iyileştirecek biçimde düzenlenmelidir.

(d) Kalite: Kültürel olarak kabul edilebilir olan sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri aynı zamanda tıbben ve bilimsel olarak da uygun ve iyi kalitede olmalıdır. Bu, diğer şeyler bir yana, nitelikli sağlık personelinin, bilimsel olarak onaylanan ve tarihi geçmemiş ilaç ve hastane ekipmanının, güvenli ve içilebilir içme suyunu ve yeterli sağlık koruma koşullarını gerekli kılmaktadır.”

Mülteciler Kıbrıs'ın kuzey kesiminde hastanelerin birinci basamak 'kamu' sağlık kuruluşları olarak nitelendirilen sağlık merkezleri ve ocaklarında ücretsiz ilk kademe tanı, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerine erişebilmekte, aynı zamanda ikinci ve üçüncü basamak 'kamu' sağlık hizmetlerinden de ücretsiz olarak yararlanabilmektedirler. Bu hizmetlere erişebilmek için, uluslararası korunmaya ihtiyacı olan şahısların BMMYK'nden koruma belgesi almaları, ve bu doküman ile ilgili sağlık kurumuna kayıt olmaları gerekir. Reçete edilen ve sağlık hizmeti alınan kurumun deposunda bulunan ilaçları ücretsiz olarak temin edebilmeleri de mümkündür. Ancak, belirtilen haklar uygulamada sağlanmakta, herhangi bir yasal belge tarafından korunmamaktadır.

Bir kişi dışında röportaj yapanların tümü, kendilerinin veya bir aile ferdinin 'kamu' hastanesini ziyaret ettiğini belirtti. Ayrıca, %65'i kendilerinin ya da bir aile ferdinin özel doktora/kliniğe/sağlık merkezine gittiğini de belirtti.

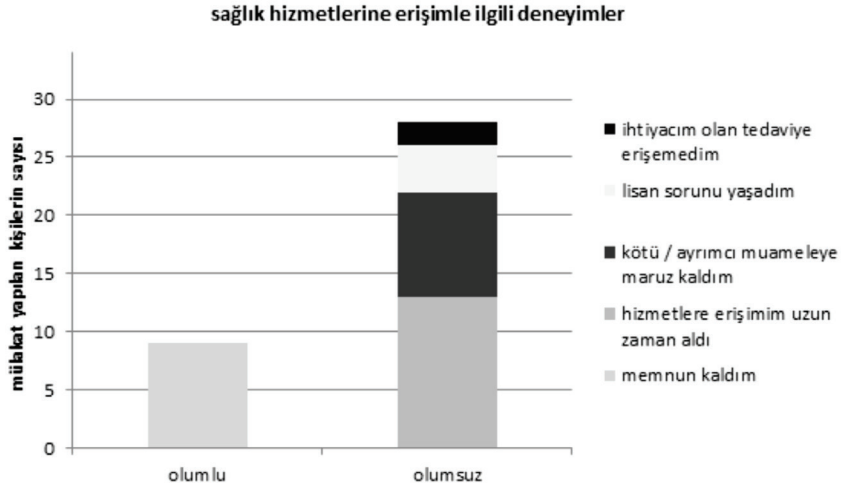
Röportaj yapanların %68'i 'kamu' veya özel sağlık hizmetlerinden faydalanabilmek için bir kişiden veya kurumdan destek aldıklarını belirtti. %70'i ulaşım, %43'ü tercüme, ve %22'si kayıt için destek aldı. Destek alanlardan %78'i MHD'den, %35'i akrabalarından, %13'ü komşu ve arkadaşlarından, %4'ü diğer sivil toplum örgütlerinden ve %4'ü de başka mültecilerden yardım aldı.

Hastanedeki deneyimleri hakkında soru sorulduğunda %26'sı memnun olduklarını söyledi; %38'si ise uzman bir hekimle görüşmek için beklenen uzun sıralardan kaynaklı bekleme sürelerinden, %26'sı da hastane çalışanları tarafından gördükleri kötü ve ayrımcı muameleden şikayetçi oldu ve %12'si lisan konusunda zorluk yaşadığını, %6'sı da yeterli tedavi görmediklerine inandıklarını belirtti. Gördükleri kötü muamele üzerine bir kadın, doktorların mültecileri sevmediğini hissettiğini, bir diğeri de doktorların ona 'neden ülkeniz için savaşmayıp da Kıbrıs'a kaçtınız' diye sorduğunu dillendirdi.

Tedavi görmenin kolaylığı hakkında, %29'u kolay olduğunu belirtirken %9'u soruya cevap vermedi. %62'si tedavi görmenin yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı zor olduğunu söyledi.

Röportaj yapanların %44'ü geçen bir sene içerisinde kendilerinin veya bir aile ferдинin hasta olmasına rağmen doktora gitmediğini belirtti. Doktora gitmemelerinin sebebi, ulaşım bazlı ve tedaviye erişememe gibi zorluklardan kaynaklandığı belirtildi.

%35'i sağlık kurumlarında kötü muameleye maruz kaldığını belirtirken, %15'i de bu soruyu cevaplamamayı tercih etti. Bahsi geçen kötü muamele çeşitleri Türkçe konuşamayanlar için tercüme sırasında sebepsiz yere azarlanmayı, yabancılara karşı nefret içeren söylemlere ve özellikle mülteciler için kullanılan ayrımcı dile maruz kalmayı, ve kültürlerinden dolayı saygısız muameleye maruz kalmayı içermekteydi.

5. Eğitim Hakkı

“Okuldaki diğer çocuklar benimle oynamıyor; Suriyeli olduğum için, Arap olduğum için beni itip kakıp bana isimler takıyorlar.” (8 yaşında, erkek, Suriyeli)

Eğitim, diğer insan haklarından yararlanabilmek için önemli bir rolü olan insan haklarından biridir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi bunu aşağıdaki gibi açıklar:

“Eğitim, hem kendi içinde bir insan hakkıdır, hem de diğer insan haklarının gerçekleşmesi için vazgeçilemez bir araçtır. Güçlendirici bir hak olarak eğitim, ekonomik ve sosyal olarak toplum dışına itilmiş yetişkin ve çocukların kendilerini yoksulluktan kurtarabilecekleri ve içinde buldukları topluma tam olarak katılmalarını sağlayacak yolları elde edebilecekleri temel araçtır.”⁴⁸

Mültecilerin ve sığınmacıların eğitim hakkı “mültecilerin ve sığınmacıların çocuklarına yerel eğitim sistemi içerisindeki her seviyede eğitim hakkı” ve “yetişkinlere, dil kursları dahil, mesleki eğitim ve tahsil hakkı”⁴⁹’nı kapsar.

Kıbrıs’ın kuzey kesiminde yerel kurumların kendilerini tek tarafı olarak bağladıkları uluslararası insan hakları sorumluluklarına göre, eğitim hakkının herkese tanınması, ve her çocuğun en azından temel veya ilköğretime erişimlerinin ücretsiz sağlanması gerekmektedir.⁵⁰ Uygulamada, birçok devlet zorunlu eğitime dair yerel yasaları doğrultusunda, bunu orta öğretim seviyesinde de sunar. Ayrıca, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi açıkça “ayrımcılık gözetmeme ilkesinin, vatandaş olmayanlar da dahil olmak üzere, yasal statülerinden bağımsız olarak bir taraf Devletin sınırları içerisinde ikamet eden okul çağındaki tüm bireyler için geçerli olduğunu kabul etmektedir.”⁵¹.

Mülteci Sözleşmesi’nin 22. Maddesi kamusal eğitimden söz etmekte ve bunu ülkede “yasal olarak ikamet eden” mültecilerle sınırlandırmamaktadır; bu da sığınmacıların da bu haktan yararlanabilecekleri anlamına gelmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) her ne kadar da medeni ve siyasi haklara odaklansa da, AİHS’nin Birinci Protokolünün 2. Maddesi’nde aşağıdakiler belirtilir:

“Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yüklenmesi görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.”

Bunu, AİHS’nin ayırım yapmama üzerine olan 14. Maddesi ile bağlantılı olarak okunduğunda, eğitim hakkı hükümlerinin hem vatandaşlara hem de devlet sınırları içerisinde bulunan yabancılara ayırım gözetmeyen bir şekilde

48 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, ‘Genel Yorum No. 13: Eğitim Hakkı’ (8 Aralık 1999) BM Dök. E/C.12/1999/10, para. 1.

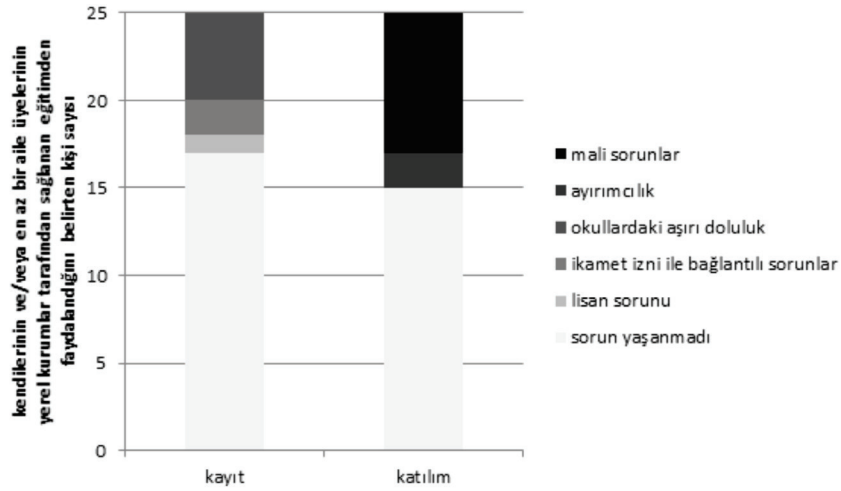
49 Ryszard Cholewinski ‘Economic and Social Rights of Refugees and Asylum-seekers in Europe’ (2000) 14 Georgetown Immigration Law Journal, s.709, s. 722.

50 İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Madde 26; ESKHİUS, Madde 13; ÇHS Madde 2 ve 28(1)(a).

51 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, ‘Genel Yorum No. 13: Eğitim Hakkı’ (8 Aralık 1999) BM Dök. E/C.12/1999/10, para. 34.

sunulması gerektiği bariz bir şekilde anlaşılır.⁵² Bu maddelere dayanarak, sığınmacıların ve mültecilerin çocuklarının ve aileleri sözleşmeyi kabul eden bir ülkeye düzensiz giriş yapmış olsa bile, eğitim hakkından mahrum bırakılmamaları gerektiği savunulmaktadır.⁵³

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde, statü ve cinsiyete bakmaksızın, tüm çocukların zorunlu eğitime erişim hakkı vardır. Zorunlu ve ücretsiz eğitim iki aşamadan oluşan 8 seneyi kapsar: 6 yaşında başlayan 5 senelik ilköğretim (1., 2., 3., 4., ve 5. sınıf), ve 3 senelik alt-ortaöğretimle devam eder (6., 7. ve 8. sınıf). 4-5 yaşlarındaki bütün çocuklar için 'kamusal', ücretsiz okulöncesi eğitim imkanları da mevcuttur. Katılım mecburi olmasa da tavsiye edilir. 8 senelik mecburi eğitimi başarıyla tamamlayan çocuklar liseye kayıt olma hakkını elde eder. 4 sene olan (9., 10., 11., ve 12. sınıf) 'kamu' liselerinde eğitim yine ücretsizdir. Liselerde hem genel hem de mesleki eğitim sunulur. Mecburi eğitim süresince özel eğitim ihtiyaçları olan çocukların Lefkoşa'da ve Girne'de ücretsiz özel-eğitim kurumlarına başvurma hakları vardır. Mülteci çocukların yaşadıkları bölgedeki 'kamu' okullarına kayıtları, yaşadıkları bölgeyi kanıtlayan belgeler (faturalar ya da muhtar tarafından yazılmış bir belge), çocukların ve ebeveynlerinin kimlik belgeleri, ve Kıbrıs'taki BMMYK temsilcileri tarafından verilen koruma belgeleri sunularak yapılabilir.

Röportaj yapılan herkes Kıbrıs'ın kuzey kesiminde ilk ve orta eğitime erişebildiklerini ve onsekiz yaştan küçük hiçbir aile ferдинin okula gitmeme durumu olmadığını belirtti. Ayrıca, hepsi verilen eğitimden memnun kaldıklarını belirttiler. Röportaj yapılanların %72'si kendilerinin ve/veya en az bir aile üyelerinin yerel kurumlar tarafından sağlanan eğitimden faydalandıklarını belirttiler. Onüç kişi (%52) yerel kurumlar tarafından sağlanan eğitime erişimde ne kayıt de eğitim süresince bir sorunla karşılaşmadıklarını söyledi; buna karşılık oniki kişi (%48) sorunlarla karşılaştıklarını belirttiler. Bir kişi (%3) belgelerin Türkçe dilinde olmasından kaynaklı çocuklarının okula kaydını yaparken dil sorunu yaşadığını, iki kişi (%6), çocuklarını geçerli ikamet izinleri olmayışından çocuklarını ilköğretime kayıt edemediklerini, ve beş kişi de (%15) okulların kalabalık oluşundan ötürü, yer kalmadığı için, çocuklarını kayıt edemediklerini belirttiler. Akabinde, bahsi geçen sekiz kişi (%24), MHD'nin müdahalesiyle, ve Kıbrıs'taki BMMYK temsilciliğinden alınan koruma belgeleri temelinde, çocuklarının kayıtlarını gerçekleştirdiler. Röportaj yapılan iki kişi (%6) kendilerinin veya aile fertlerinin okula giderken ayrımcı muameleye maruz kaldıklarını belirttiler ve sekiz

52 Ryszard Cholewinski 'Economic and Social Rights of Refugees and Asylum-seekers in Europe' (2000) 14 Georgetown Immigration Law Journal, pp.709, p. 715.

53 Bkz Pieter van Dijk, Codefridus J. H. Hoof, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights* (3rd edn. Kluwer, 1998), p. 654.

(%24) kişi de zorunlu eğitimin ücretsiz olması gerekmesine rağmen, uygulamada öğrencilerin üniforma, kırtasiye gibi giderleri karşılamaları ve bazen de okulların bakımı için gerekli ücretlere katkı sunulmasının gerekli kılındığından ötürü maddi zorluk yaşadıklarını belirttiler. Tüm ailelerin MHD tarafından ilgili masrafların karşılanmasına dair desteklendiği not edilir.

Röportaj yapılanların %65'i kendilerinin ya da aile fertlerinin bir eğitim kurumu içerisinde aşışılama veya harekete maruz kalmadıklarını söyledi. Diğer yandan, mecburi eğitim yaşında olan bütün çocuklar bu konuda, menşee ülkeleri temelinde diğer çocuklar tarafından fiziksel ve sözel şiddete ve tacize maruz kalma gibi sıkıntılar yaşadıklarını dile getirdiler; çoğu, Türkçe konuşmadıkları için, okula ilk başladıkları zamanlar diğer öğrencilerin ve öğretmenlerin onlarla dalga geçtiklerini belirttiler. Bir üniversite öğrencisi (%3) Arap olduğu için öğretmenlerinin onunla konuşmak istemediğini hissettiğini belirtti. Buna ek olarak, çocukları olan iki kadın (%6), çocuklarının okulda gördükleri ayrımcı muamele konusunda endişeli olduklarını belirttiler. Biri, ilkokulda okuyan her iki çocuğunun da menşee ülkelerinden ötürü okul müdürleri tarafından ayrımcı muameleye maruz kaldıklarını, öğretmenleri tarafından fiziksel şiddete uğradıklarını, ve diğer çocuklar tarafından dalga geçildiklerini belirtirken, diğeriye "burası zaten Türkiye'den gelenlerle doluydu, şimdi üstüne Suriyeliler geliyor," gibi söylemlerle karşılaştığını belirtti.

ESKHİUS'un 13(1) Maddesi altında tanınan eğitim hakkının bir amacının bireyin kişisel karakterinin bütünsel gelişimi, ikincisinin de topluma etkin katılımı olduğu belirtilir:

"Taraf Devletler ... eğitimin insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesine yönelik olarak verilmesi konusunda birleşirler. Devletler ayrıca herkesin özgürlükçü topluma etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak ... bir eğitim verilmesi konusunda anlaşılır."

Buradan hareketle, temel eğitim hakkının ayrıca yerel toplumla bütünleşebilmeleri ve vatandaş olan çocuklara nazaran eğitim bakımından dezavantajlı durumda olmamaları için, mülteci çocukların özel gereksinimlerine de değinmesi gerektiği savunulur.⁵⁴ Bu doğrultuda, mülteci çocuklar ve vatandaş olan çocuklar arasındaki biçimsel eşitlik, eğitime erişim konusunda yeterli değildir. Avrupa Mülteciler ve Sürgün Konseyi⁵⁵ aşağıda yazılanları ileri sürer:

"Nerelerde barındıklarına bakmaksızın, ilk fırsatta çocukların devlet tarafından sağlanan eğitim sistemine erişimleri sağlanmalıdır. Yerel okullara kaydolarken, yeni eğitim sistemine uyumlandırma ve özellikle dil bilgisi ve psikososyal ihtiyaçlarının sağlanması doğrultusunda ek desteğe ihtiyaç duyulacaktır. Karşılama merkezlerinde mülteci çocuklara ayrı eğitim sunulmasının, çocukların eğitimlerini aksatabileceği [endişesi vardır]. Ayrı eğitimin sunulması durumunda, bunun sadece kısıtlı bir süre için ve salt kuruma kolaylık sağlanması amacıyla olması gerekir."⁵⁶

54 Ryszard Cholewinski 'Economic and Social Rights of Refugees and Asylum-seekers in Europe' (2000) 14 Georgetown Immigration Law Journal, s.709, s. 721; Ryszard Cholewinski, *Migrant Workers in International Human Rights Law: Their Protection in Countries of Employment* (Clarendon Press, 1997).

55 Avrupa Mülteciler ve Sürgün Konseyi (*European Council on Refugees and Exiles*), mültecilerin, sığınmacıların ve vatansız kişilerin haklarını koruyan ve geliştiren, 40 ülkedeki 99 sivil toplum örgütünden oluşan Avrupa çapındaki bir ittifaktır.

56 Avrupa Mülteciler ve Sürgün Konseyi, *Sığınmacıların Kabulü üzerine Makale* (Haziran 1997), para. 46.

Özel önlemler, hazırlık ve adaptasyon kursları, ödev yardımı, ve kültürlerarası eğitimi içerebilirler.⁵⁷

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 29(1)(c) Maddesi çocuk eğitiminin aşağıda belirtilen amaca yönelik olması gerektiğini belirtir:

“Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya menşee ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi”

Bu sebeple, bir diğer özel önlem, çocuklara menşee ülkelerinin dilini ve kültürünü öğretmek olabilir.

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde, mülteci çocukların diğer göçmen ve 'vatandaş' olan çocuklarla aynı temel eğitim haklarına erişimleri konusunda yaşadıkları sorunlar dışında, ilgili yerel kurumların aldığı herhangi bir özel önlem yoktur. Bir diğer yandan MHD, yukarıda bahsi geçen ilkeler doğrultusunda, mülteci çocuklara haftada üç kere, öğleden sonraları anadilleri olan Arapça, ve İngilizce kursları sunmaktadır. Nitekim, Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki okullarda ve eğitimde neleri değiştirmek istedikleri sorulduğunda, röportaj yapılanların üçte birinden fazlası, anadillerini öğreten (çoğunlukla Arapça, ve bir kişi tarafından belirtildiği üzere Kürtçe) kurslarının okullardaki eğitime dahil edilmesini ve İngilizce ders saatlerinin artırılmasını istediklerini söylediler.

Yetişkin mültecilere ve sığınmacılara dair eğitim hakkı genellikle mesleki ve dil eğitimi sunma çerçevesindedir.⁵⁸ Bunun arkasındaki gerekçe, menşee ülkeye dönmeleri durumunda toplumla yeniden bütünleşmeyi kolaylaştırmak ve onlara ev sahipliği yapan ülkenin toplumu tarafından dışlanmayı engellemektir.⁵⁹ Bu, ESKHİUS'un 13(1) Maddesi'yle de uyumludur. İlâveten, meslek ve dil eğitimi, ileriki bölümlerde ele alınacak olan ESKHİUS'un 6. Maddesi'nde belirtilen, çalışma hakkından yararlanılması açısından da önemlidir. Nitekim, ESKHİUS'un 6(2) Maddesi “Sözleşme'ye Taraf Devletlerin çalışma hakkını tam olarak gerçekleştirmek üzere alacağı tedbirler arasında, [iner alia] teknik ve mesleki rehberlik hizmetleri ile öğretim programları yapmak” olduğunu söyler. Ayrıca, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi eğitim hakkına dair Genel Yorum'unda, “mesleki ve teknik eğitim, hem eğitim hakkının hem de çalışma hakkının bir parçasını” oluşturduğunu⁶⁰ ve mesleki ve teknik eğitim hakkının unsurlarının “[s]özleşmenin ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkeleri kapsamında, kadınların, genç kızların, okula devam etmeyen gençlerin, işsiz gençlerin, göçmen işçi çocuklarının, mültecilerin, engelli bireylerin ve dezavantajlı diğer grupların [mesleki ve teknik eğitime] dahil olma olasılıklarını geliştirecek programlar”ı içerdiği de belirtilir.⁶¹

Röportaj yapılanların üçte birinden fazlası (%38) yeterli seviyede Türkçe konuşamadıklarını söyledi. Konuşabilenlerin arasında, eğitim dili olmasından dolayı okulda Türkçe öğrenen okul yaşında çocuklar (%26), Kıbrıs'a gelmeden önce Türkçe bilen iki kişi (%6), ve Türkçe'yi işyerinde, sosyalleşirken, ve televizyondan öğrenenler (%30) vardı. Türkçe konuşamayanlar, gerek işyerinde, gerek hastanelerde, gerekse çocuklarının okulunda günlük hayatlarında, genel olarak, zorluk çektiklerini belirttiler. Nitekim, Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki okullarda ve sunulan eğitimde neyi değiştirmek istedikleri sorulunca iki kişi (%6), yetişkinler için ücretsiz Türkçe derslerinin olmasını talep etti. Bu noktada iyi derecede veya hiç Türkçe konuşamayanlarının %69'unun kadın olduğunu belirtmek önemlidir.

57 Ryszard Cholewinski 'Economic and Social Rights of Refugees and Asylum-seekers in Europe' (2000) 14 Georgetown Immigration Law Journal, s.709, s. 722.

58 ibid.

59 Avrupa Mülteciler ve Sürgün Konseyi, Sığınmacıların Kabulü üzerine Makale (Haziran 1997), para. 47 ve 48.

60 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 13: Eğitim Hakkı' (8 Aralık 1999) BM Dök. E/C.12/1999/10, para. 15.

61 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 13: Eğitim Hakkı' (8 Aralık 1999) BM Dök. E/C.12/1999/10, para. 16(e).

6. Çalışma Hakkı

“Günde 10 saat, haftada 6 gün çalışıyorum. 1500 TL kazanıyorum. Sosyal sigortama ve ihtiyat sandığıma para yatırılıyor mu, bilmiyorum. Sanmıyorum. Bu konuda şikayet etmedim çünkü biliyorum ki [yerel kurumlar] bunun hakkında hiçbir şey yapmayacaklar.” (19 yaşında, erkek, Suriyeli)

3. kısımda belirtildiği gibi, Mülteci Sözleşmesi'nin 17(1) Maddesi altında mültecilere “en çok kayırılan ülke” yaklaşımlarından yararlanma hakkını tanıır. Bir diğer yandan, Madde 17(2) mültecilere bir ülkede üç yıl ikamet etmiş olmaları, ikamet ettikleri ülkenin vatandaşı olan bir kimse ile evli bulunmaları veya ikamet ettikleri ülkenin vatandaşlığını taşıyan bir veya daha fazla çocukları olması durumunda ulusal işgücü piyasasını korumak amacıyla, yabancılara veya yabancılardan çalıştırılmalarına konan sınırlama tedbirlerinin uygulanmaması gerektiğini belirtir.

ESKHIUS'de çalışma hakkı genel anlamda 6. Madde'de ele alınmaktadır. Sözleşmenin 7. Maddesinde de herkesin adil ve elverişli şartlarda çalışma hakkı, özellikle de güvenli çalışma şartları tanınarak, bu hakkın bireysel boyutu ele alınmaktadır. 8. Maddede çalışma hakkının kolektif boyutuna değinilmekte, herkesin sendika kurma ve kendi seçtiği bir sendikaya katılma hakkı ile sendikaların serbestçe faaliyette bulunma hakları sıralanmaktadır. 9. Madde ise sosyal güvenlik hakkını garanti altına almaktadır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 6. Maddede belirtilen çalışma hakkının insana yaraşır bir iş (decent work) olması gerektiğini, bunun da iş güvenliği şartları ve ödemeler açısından çalışanların hakları ile temel insan haklarına saygı gösteren, çalışanların kendisi ve ailesinin hayatını kazanmasını sağlayacak bir ücret temin eden ve çalışanların fiziksel ve zihinsel bütünlüğüne saygıyı içeren bir çalışma biçimi olduğunu belirtmektedir.⁶²

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi aynı zamanda, çalışma pratiğinde aşağıdaki temel unsurların bulunmasının gerekli olduğunu söylemektedir:

“(a) Mevcudiyet. Taraf Devletler, kişilerin uygun işi belirlemeleri ve bulmalarını sağlamada onlara yardımcı olup destek sağlayacak uzman hizmetlere sahip olmalıdır.

(b) Erişilebilirlik. İşgücü piyasası, taraf Devletlerin yargı alanı dahilindeki herkese açık olmalıdır. Erişilebilirliğin üç boyutu bulunmaktadır:

i. ... işe erişim ve istihdam sürecinde ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum, fiziksel veya zihinsel engel, sağlık durumu (HIV/AIDS dahil), cinsel yönelim, veya sivil, siyasi, toplumsal veya diğer statüleri dayalı olarak, çalışma hakkının eşitlik esasında kullanılmasını engellemeyi ya da yok saymayı amaçlayan ya da buna yol açacak şekilde ayrımcılık yapılması yasaklanmıştır.

ii. Engelli kişilerle ilgili ... fiziksel erişim olanakları istihdamda erişimin bir yönünü oluşturmaktadır;

iii. Erişilebilirlik, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde işgücü piyasalarıyla ilgili veri ağlarının oluşturulması yoluyla, iş ve istihdamla ilgili bilgilerin aranması, elde edilmesi ve dağıtılması hakkını içermektedir.

62 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 18: Çalışma Hakkı' (6 Şubat 2006) BM Dök. E/C.12/GC/18, para. 7.

(c) Kabul edilebilirlik ve nitelik çalışma hakkının korunmasının çeşitli bileşenleri vardır. Bunlar arasında; işçinin adil ve uygun koşullarda çalışma hakkı, özellikle de iş güvenliği hakkı, sendika kurma hakkı ve bir işe girme veya iş seçmeye özgürce karar verme hakkı sayılabilir.”⁶³

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, ayrıca “toplumsal cinsiyet ayrımcılığıyla mücadele etmek [amacıyla] çalışma hakları bağlamında kadınlar ve erkekler arasında fırsat ve muamele eşitliğini sağlamak üzere kapsamlı bir koruma sistemine ihtiyaç duyulduğunun altını çizmektedir.”⁶⁴

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 7. maddede geçen “herkes” kelimesinin, çalışan mülteciler dahil, bütün çalışanları kapsadığının altını çizer.⁶⁵ Mültecilerin adil ve elverişli koşullarda çalışabilmeleri hakkını detaylandırırken, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi açık bir dille taraf Devletlerin mültecilerin en az vatandaşların çalıştığı şartlarda çalıştıklarının garanti altına alınması doğrultusunda yasal düzenleme yapmaları gerektiğini belirtir.⁶⁶

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde, sığınmacı ve mülteciler çalışma izni alabilir ve yabancıların çalışabildiği tüm işlerde yasal olarak çalışabilirler. BMMYK tarafından verilen uluslararası koruma belgesinin çalışma 'dairesi'ne sunulmasıyla, sığınmacılar ve mülteciler diğer yabancılar için gerekli olan ön izin uygulamasından muafırlar. Çalışma izni seyahat belgesinin üzerine işlenir. Bu hak yerel yasal belgelerde belirtilmemekte, MHD'nin yıllar boyu gerçekleştirdiği savunuculuk faaliyetleri sonucunda değişen uygulama pratiğince gerçekleşmektedir.

Röportaj yapılanların 14'ü (%41) tam gün öğrenci olup, aralarından iki yetişkin (%6) kadın hem çalışıp hem Kıbrıs'ın kuzey kesiminde yarı-zamanlı işlerde çalışıyorlardı. Geriye kalan 20 yetişkinden yarısı (%29) çalışıyordu. Yetişkin bir kadın dışında, tam zamanlı çalışanların tümü erkekti, ve bir erkek dışında geriye kalan ücretli bir işte çalışmayanların hepsi kadındı. Kadınlar, ücretsiz bir işte çalışmamaları ile ilgili belirttikleri gerekçeler arasında dil engeli, evde çocuk bakma sorumlulukları, ve kadınların ev dışında çalışmaması gerektiğine dair ayrımcı yargılar ve, gelenekler vardı. Diğer yandan, kadınların %87.5'i ve erkeklerin %66'sı kadınların ayrı kazançlarının olmasının önemli olduğuna inandıklarını dillendirdiler. Kadınların çalışmaması gerektiğine inanan erkekler tarafından verilen gerekçeler, kadınların ev dışında çalışmalarını yasaklayan ayrımcılık temelindeki kültürel uygulamalar ve kadınların temel sorumluluğunun çocuk bakımı olduğuna dair basmakalıp yargılar kapsamındaydı.

Bir aile dışında, bütün ailelerde en az bir çalışan aile ferdi vardı. Çalışanların dörtte biri işlerinde mutlu olduklarını belirtti. Mutlu olmamalarının sebepleri yüksek iş kazası riskleri ve düşük maaşlardı. Bu soruyu cevaplayanlardan biri, mevcut işinden başka seçeneğinin olmadığını inandığını söyledi. Çalışanların yarısı işyerinde aşağılanıp, hakarete uğradıklarını belirttiler. Bunlardan ikisi bu davranışların Türkçe bilmediklerinden dolayı kaynaklandığını düşündüklerini belirttiler. Biri, genel olarak Kıbrıs'ın kuzey kesiminde, işyerleri dahil, yabancılar karşı ayrımcı muamele yapıldığını belirtti.

63 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 18: Çalışma Hakkı' (6 Şubat 2006) BM Dök. E/C.12/CC/18, para. 12.

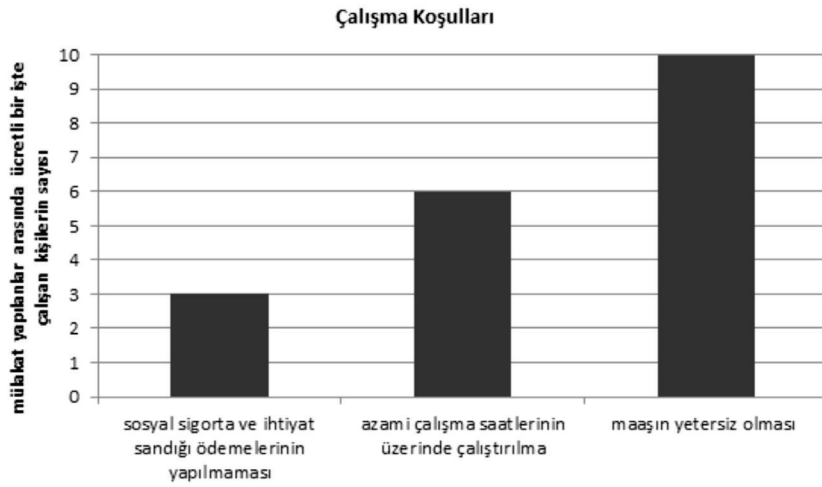
64 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 18: Çalışma Hakkı' (6 Şubat 2006) BM Dök. E/C.12/CC/18, para. 13.

65 BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 23: Adil ve Elverişli Şartlar altında çalışma hakkı' (20 Ocak 2015) BM Dök. E/C.12/54/R.2, para. 5.

66 BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 23: Adil ve Elverişli Şartlar altında çalışma hakkı' (20 Ocak 2015) BM Dök. E/C.12/54/R.2, para. 47.

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde işverenin çalışanlarına düzenli olarak sosyal sigorta ve ihtiyat sandığı yatırımları yapmak zorundadır. Tamgün çalışanların %30'u sosyal sigortalarına ve ihtiyat sandıklarına yatırım yapılmadığını söyledi. Tamgün çalışanların %60'ı yerel yasal belgelerde belirtilen azami çalışma saatlerinden, yani günde 8 saat veya haftada 40 saatten fazla çalıştıklarını belirtti. Tamgün çalışanların %48'ini oluşturan, çalışma süresi en az olanlar, haftada toplamda 48 saat çalışıyordu; çalışma süresi en fazla olan, haftada 60 saat çalıştığını belirtti. 2 kişi dışında, röportaj yapılanların tümü (%94) gelirlerinin yetersiz olduğunu söyledi. Yapmak isteyip de yapamadıkları şeyler hakkında soru sorulduğu zaman, aşağıdaki cevaplar alındı:

- ev satın alma (23%)
- daha çok yiyecek ve oyuncak satın alma gibi çocuklarının ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılama (16%)
- araba satın alma(12%)
- giysi satın alma (10%)
- özel sağlık hizmetlerine erişme (10%)
- işyeri açma (10%)
- tatile gitme (7%)
- özel eğitime erişme (6%)
- borç ödeme (6%)

7. Sosyal Yardım

“MDH ve SOS’ten yemek, giysi, kira ve ilaç gereksinimleri için para desteği aldım. Yeterli değildi, ama çok yardımcı oldu.” (29 yaşında, kadın, Filistinli)

Sosyal güvenlik hem ‘çalışarak kazanılan’ ödenekler, hem de ‘ihtiyaca dayalı ‘destekleri’ ifade edebilir.⁶⁷ ESKHİUS’un 9. Maddesi’nde, “[s]özleşme’ye Taraf Devletler, herkesin sosyal sigorta da dahil olmak üzere sosyal güvenlik hakkını tanır” denmektedir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, başta mülteciler ve sığınmacılar olmak üzere, “bu hakka erişmekte zorluk çeken bireylere ve gruplara” özel ilgi gösterilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.⁶⁸

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, sosyal sigorta sistemine katkı yapan vatandaş olamayanların “ülkeden ayrılmaları halinde bu katkıları geri almak hakkına sahip olmaları”,⁶⁹ ve “Mülteciler, vatansız kişiler, sığınmacılar ve diğer dezavantajlı ve toplum dışına itilmiş kişi ve gruplar uluslararası standartlara uygun biçimde, makul sürede sağlık bakımına ve aile desteğine erişim dahil primsiz sosyal güvenlik sistemlerinden eşit ölçüde yararlanma hakkına sahip olmaları” gerektiğini belirtmiştir.⁷⁰

Ayrıca, ESKHİUS’un 11(1) Maddesi yeterli yaşam standartları hakkının “yeterli kaynakları olmayan herkese aynı veya nakdi olarak sosyal yardım ve diğer ihtiyaca dayalı sosyal destek verilmesi” gerektiğini de içerdiği söylenmektedir.⁷¹

Kıbrıs’ın kuzey kesiminde sosyal hizmetler ‘dairesi’ tarafından sadece ‘vatandaşlara’ ve eşlerine maddi destek sunulmaktadır. Diğer yandan, bu rapor düzenlenirken, sosyal hizmetler ‘dairesi’ tarafından ‘vatandaş’ olmayan yetişkin ve çocuklara yemek ve okul ihtiyaçları gibi maddi destekte buldukları ve gerekirse hizmetlerini MHD’ye kayıtlı olan, uluslararası koruma ihtiyacı sahiplerini de kapsayacak şekilde genişletebilecekleri belirtildi.

Röportaj yapılanların arasından yirmidokuz kişi (%85.3) Kıbrıs’ın kuzey kesiminde kaldıkları süre içerisinde sosyal destek aldıklarını belirtti. Yirmiyedi kişi (%79) yiyecek, yirmi beşi (%74) giysi, ve onüçü (%38.5) ev aletleri ve ilaç gibi asli yardım aldıklarını belirttiler. Yirmiiki kişi (%64.7) barınma, eğitim, tıbbi ihtiyaçlar için para yardımı aldıklarını söyledi. Destek alanların %100’ü Mülteci Hakları Derneği’nden ve %56’sı da SOS Çocuk Köyü’nden destek aldıklarını belirttiler. Yüzdeler arasındaki fark, SOS Çocuk Köyü’nün MHD’ye kıyasla mültecilere daha yakın zamanda yardım etmeye başlamasından kaynaklanıyor olabilir. Bunların yanı sıra, 5. Bölüm’de belirtildiği gibi, bir aile MHD’nin yardımlarıyla Evkaf’dan destek almıştır. Röportaj yapanlar arasından yirmialtı kişi (%76) aldıkları desteklerin yeterli olmadığını, sadece acil zorluklara geçici çözümler sunduklarını belirttiler.

67 Martin Scheinin, ‘The Right to Social Security’, in Asbjørn Eide, Catarina Krause, Allan Rosas (eds.), *Economic, Social and Cultural Rights: A Textbook* (Martinus Nijhoff, 1995), s.89, s.105.

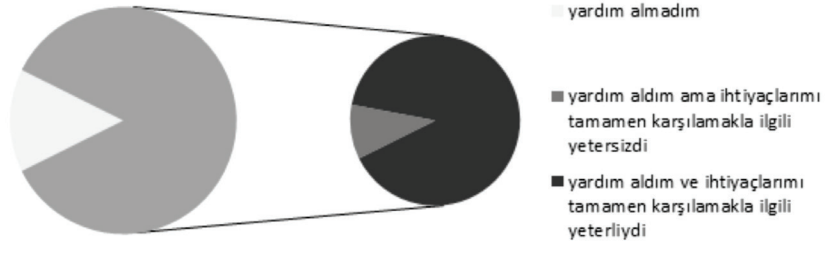
68 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, ‘Genel Yorum No. 19: Sosyal Güvenlik Hakkı’ (4 Şubat 2008) BM Dök. E/C.12/GC/19, para. 31.

69 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, ‘Genel Yorum No. 19: Sosyal Güvenlik Hakkı’ (4 Şubat 2008) BM Dök. E/C.12/GC/19, para. 36.

70 BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, ‘Genel Yorum No. 19: Sosyal Güvenlik Hakkı’ (4 Şubat 2008) BM Dök. E/C.12/GC/19, para. 38.

71 Martin Scheinin, ‘The Right to Social Security’, in Asbjørn Eide, Catarina Krause, Allan Rosas (eds.), *Economic, Social and Cultural Rights: A Textbook* (Martinus Nijhoff, 1995) s.89, s. 162.

yardıma erişim

Öneriler

1. Geri göndermeme (*non-refoulement*) prensibine yerel yasal belgelerde ve uygulamada saygı duyulmalıdır.
2. Sığınmacılar göç ile bağlantılı sebeplerden dolayı özgürlüklerinden mahrum kalmamalı, cezalandırılmamalıdır.
3. Düşük maliyetli veya para destekli konutlar desteğe ihtiyacı olan sığınmacılara ve mültecilere sağlanmalı, ve bu gibi konutlar 5. kısımda belirtilen 'yeterlilik' koşullarına uymalıdır.
4. Uygulamada, mültecilere ve sığınmacılara sağlanan sağlığa, eğitime, çalışmaya erişime dair haklar yasal çerçeveye dahil edilmelidir.
5. Yerel kurumlar tarafından sağlanan hizmetlere erişimde yaşanan ayrımcılığın önüne geçmek için önlemler alınmalıdır. İlgili personelin eğitilmesi bu tür önlemlere örnek teşkil eder ancak bununla sınırlı değildir.
6. Temel haklara erişimin garanti altına alınması için, başta sağlık hizmeti veren kurumlar olmak üzere, tercüme hizmetleri sağlanmalı veya bu hizmetleri sunan örgütlere destek sunulmalıdır.
7. Zorunlu öğrenim pratikte de ücretsiz olmalıdır. Kayıt, herhangi bir ücretin ödenmesi koşuluna bağlı olmamalıdır. Buna ilaveten, okul malzemeleri, uniformalar, ve benzeri ihtiyaçların alınmasında ihtiyacı olanlara destek sunulmalıdır.
8. Sığınmacıların ve mültecilerin çocuklarının gelecekteki eğitim, çalışma, veya yüksek öğrenime girişlerini engellemek için, deneyimledikleri zorlukların önüne geçmek adına dil dersleri, hazırlık ve uyum kursları, ödev yardımı, ve kültürlerarası eğitim gibi özel önlemlerin başlatılması gerekir. Sivil toplum örgütleri, çocuklara anadil dersleri sağladığı doğrultuda maddi olarak desteklenmeli veya bu, özel önlem olarak ilgili yerel kurumlar tarafından hayata geçirilmelidir.
9. Asgari ücret ve çalışma saatlerini kapsayan yerel kuralların etkili bir biçimde uygulandığını garanti altına almak adına etkin denetleme gibi uygun önlemler alınmalıdır. Mültecilerin ve sığınmacıların da erişebileceği etkili şikayet mekanizmaları yürürlüğe girmelidir.
10. Evkaf tarafından ve sosyal hizmetler 'dairesi' tarafından sunulan bütün hizmetlerin sığınmacılara ve mültecilere de genişletilmelidir.
11. Mülteciler ile çalışan sivil toplum örgütleri yerel kurumlar tarafından desteklenmelidir.
12. Sığınmacı ve mülteci kadınların eğitim ve çalışma hayatına erişimlerini garanti altına almak için özel önlemler alınmalıdır; bunların arasında dil kursları ve kadınların güçlenmesi ve ayrımcı stereotiplerle mücadele edilmesini hedefleyen farkındalık yaratıcı faaliyetler de bulunmalıdır.

Kaynakçalar

Birincil Kaynaklar

Uluslararası ve Bölgesel Antlaşmalar

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (18 Aralık 1979'da kabul edilip, 3 Eylül 1981'de yürürlüğe girdi) UNTS 13.

Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerinin Korunmasına Dair Sözleşme, 11 ve 14 numaralı Protokoller tarafından düzeltildiği gibi (4 Kasım 1950'de kabul edilip, 3 Eylül 1953'de yürürlüğe girdi) ETS 5.

Her Türü İrk Ayrımcılığının Tasfiyesine İlişkin Uluslararası Sözleşme (26 Ekim 1966'da kabul edilip, 4 Ocak 1969'da yürürlüğe girdi) UNTS 660.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (16 Aralık 1966'da kabul edilip, 3 Ocak 1976'da yürürlüğe girdi) 993 UNTS 3.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (10 Aralık 1948'de yürürlüğe girdi) 217 A (III).

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (28 Temmuz 1951'de kabul edilip, 22 Nisan 1954'de yürürlüğe girdi) 189 UNTS 137.

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (16 Aralık 1966'da kabul edilip, 23 Mart 1976'da yürürlüğe girdi) 999 UNTS 171.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (20 Kasım 1989'da kabul edilip, 2 Eylül 1990'da yürürlüğe girdi) 1577 UNTS 3.

Yerel Yasal Belgeler:

"İyi idare yasası, no. 27/2013"

BM Dokümanları ve diğer Bağlayıcı Olmayan Hukuki Araçlar

BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 3: Taraf Devletlerin Sorumlulukları Üzerine' (14 Aralık 1990) BM Dök. E/1991/23.

BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 4: Yeterli Konut Hakkı' (13 Aralık 1991) BM Dök. E/1992/23.

BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 13: Eğitim Hakkı' (8 Aralık 1999) BM Dök. E/C.12/1999/10.

BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 14: Mümkün Olan En Yüksek Seviyedeki Sağlık Standartlarına Sahip Olma Hakkı' (11 Ağustos 2000) BM Dök. E/C.12/2000/4.

BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 18: Çalışma Hakkı' (6 Şubat 2006) BM Dök. E/C.12/GC/18

BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No. 19: Sosyal Güvenlik Hakkı' (4 Şubat 2008) BM Dök. E/C.12/GC/19.

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel yorum No. 20: Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar bağlamında ayırım yapılmaması' (2 Temmuz 2009) BM Dök. E/C.12/GC/20.

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Genel Yorum No.23: Adil ve Elverişli Şartlar altında çalışma hakkı' (20 Ocak 2015) BM Dök. E/C.12/54/R.2

BM Ekonomik, Sosyal, ve Kültürel Haklar Komitesi, 'Son gözlemler: Belçika' (31 Mayıs 1994) BM Dök. E/C.12/1994/7.

BM İnsan Hakları Komitesi, 'Genel Yorum No. 15: Sözleşme Çerçevesinde Yabancıların Durumu' (11 Nisan 1986) BM Dök. A/41/40.

BM İnsan Hakları Komitesi, 'Genel Yorum No. 18: Ayrım Yapmama' (10 Kasım 1989) BM Dök. A/45/40.

Mahkeme Kararları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Dava "Belçika'da eğitimde dilin nasıl kullanılması gerektiği üzerine olan yasaların bazı bölümleri hakkında" (Merits) (App. No 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64) (1968) 1 EHRR 241.

BM İnsan Hakları Komitesi

Broeks v. Hollanda, BM Dök. CCPR/C/29/D/172/1984 (1987).

Canning v. Hollanda, BM Dök. CCPR/C/29/D/180/1994 (1987).

İbrahim Gueye et al. v. Fransa, BM. Dök. CCPR/C/35/D/196/1985 (1989).

Zwaan-de Vries v. Hollanda, BM Dök. CCPR/C/29/D/182/1984 (1987).

Zwaan-de Vries v. Hollanda, BM Dök. CCPR/C/29/D/182/1984 (1987).

İkincil Kaynaklar

Kitaplar/Dergi Makaleleri/Raporlar

Avrupa Mülteciler ve Sürgün Konseyi (ECRE), *Sığınmacıların Kabulü üzerine Makale* (Haziran 1997).

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği 'Barınma Haklarının Gözetlenmesi' (UN-HABITAT & OHCHR, 2014)

Cholewinski, R. 'Economic and Social Rights of Refugees and Asylum Seekers in Europe', *Georgetown Immigration Law Journal*, 14 (2000), s.709.

Cholewinski, R. 'Enforced Destitution of Asylum Seekers in the United Kingdom: The Denial of Fundamental Human Rights' *International Journal of Refugee Law*, 10(3) (1998), s. 462-98.

Cholewinski, R. *Migrant Workers in International Human Rights Law: Their Protection in Countries of Employment* (Clarendon Press, 1997).

Goodwin-Gill, G. S. and McAdam, J. *The Refugee in International Law* (3rd edn., Oxford University Press 2006).

Leary, V. A. 'Justiciability and Beyond; Complaint Procedures and the Right to Health', *Review of the International Commission of Jurists No. 55 (Special Issue: Economic, Social and Cultural Rights and the Role of Lawyers, Bangalor Konferansı, Hindistan, (1995) s.105.*

Scheinin, M. 'The Right to Social Security', in Eide, A. Krause, C. & Rosas, A. (eds.), *Economic, Social and Cultural Rights: A Textbook* (Martinus Nijhoff, 1995).

van Dijk, P. and van Hoof, G. J. H. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights* (3rd edn. Kluwer, 1998).

